

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Bakalářská práce

MOŽNOSTI VÝKONU SOCIÁLNÍ PRÁCE NA ODDĚLENÍ
HMOTNÉ NOUZE

Autor práce: Renata Vítovec

Vedoucí práce: Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D.

Studijní program: Sociální a charitativní práce (KS)

2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum: 31.03.2022

Podpis studenta

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu bakalářské práce Ing. Jaroslavu Šetkovi, Ph.D. za vřelý a ochotný přístup, za veškeré cenné rady a připomínky, podporu a metodické vedení. Dále děkuji všem respondentům, kteří věnovali svůj čas a vyplnili dotazníkové šetření. V neposlední řadě děkuji své rodině za pevné nervy a láskyplný přístup.

Obsah

Úvod.....	6
1 Úřad práce České republiky	8
1.1 Úřad práce České republiky	8
1.1.1 Historie	8
1.1.2 Organizační struktura Úřadu práce ČR	9
1.2 Nepojistné sociální dávky	10
1.2.1 Státní sociální podpora	10
1.2.2 Pomoc v hmotné nouzi.....	11
1.2.3 Dávky pro osoby se zdravotním postižením	11
1.2.4 Příspěvek na péči.....	12
1.2.5 Pěstounské dávky a zaopatřovací příspěvky	13
1.3 Sociální pracovník hmotné nouze	14
2 Sociální pomoc a systém dávek pomoci	17
2.1 Dávky pomoci v hmotné nouzi	18
2.1.1 Příspěvek na živobytí (PnŽ).....	18
2.1.2 Doplatek na bydlení (DnB)	19
2.1.3 Mimořádná okamžitá pomoc.....	21
2.2 Zpracování žádosti a vedení spisové dokumentace	22
2.3 Šetření	24
2.4 Další vzdělávání	25
2.4.1 Měkké dovednosti	26
2.4.2 Tvrdé dovednosti.....	27
2.4.3 Změny platné od 01.01.2022.....	27
3 Sociální pracovník ve vztahu k dalším orgánům	29
3.1 Agenda Úřadu práce ČR	29
3.2 Subjekty mimo ÚP	30
3.2.1 Občanská poradna	31
3.2.2. Azylový dům.....	31
3.2.3 Orgán sociálně-právní ochrany dětí	31
3.2.4 Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ)	32
4 Vyhodnocení a možná řešení situace	33
5 Cíl práce a hypotézy	35
5.1 Cíl výzkumu	35

5.2 Hypotézy	35
6 Metodika výzkumu.....	36
6.1 Metoda a technika sběru dat.....	36
6.2 Způsob výběru výzkumného souboru	36
6.3 Charakteristika výzkumného souboru.....	37
6.4 Harmonogram výzkumu.....	37
6.5 Způsob zpracování dat	37
6.6 Předvýzkum.....	38
6.7 Etické aspekty výzkumu	38
7 Výsledky výzkumu.....	39
7.1 Shrnutí výsledků výzkumu.....	57
8 Verifikace hypotéz	59
9 Diskuse	61
10 Závěr	63
Seznam použitých zdrojů	64
Seznam příloh.....	68
Přílohy	69
Abstrakt	75
Abstract	76

Úvod

Jak již samotný název napovídá, bakalářská práce se věnuje možnostem výkonu sociální práce na oddělení hmotné nouze. Toto téma jsem si zvolila, jelikož již řadu let pracuji na oddělení hmotné nouze. Nejdříve jsem pracovala na Kontaktním pracovišti ve Strakoncích, nyní již druhým rokem pracuji na Kontaktním pracovišti Vodňany. Na pracovišti ve Strakoncích jsem byla obklopena sociálními pracovníky, proto jsem měla možnost vyslechnout si jejich názory a postřehy, které se týkaly dávek hmotné nouze. Díky školením, kterých se každoročně v rámci zaměstnání účastním, si mohu promluvit se sociálními pracovníky z hmotné nouze z nejrůznějších koutů České republiky. Jelikož jsem zjistila, že jejich názory na sociální práci na odděleních hmotné nouze se často shodovaly, nehledě na to, odkud pocházeli, rozhodla jsem zvolit si výše uvedené téma.

Téma výkonu sociální práce na oddělení hmotné nouze jsem si mimo jiné zvolila pro jeho aktuálnost, protože v současné době jsou na bedra sociálních pracovníků hmotné nouze kladeny obrovské nároky. Z důvodu pandemie spojené s onemocněním covid19 přibýlo velké množství žádostí o mimořádnou okamžitou pomoc, které mají neodkladný charakter. Tedy jakákoliv jiná práce musí jít stranou a sociální pracovník se věnuje pouze řešení žádosti o mimořádnou okamžitou pomoc. Od začátku pandemie oddělení hmotné nouze vyplácelo dávky spojené s poklesem či ztrátou příjmu. Nyní hmotná nouze přispívá na vyúčtování od dodavatele poslední instance. Pokud není vyhlášen nouzový stav, pro sociální pracovníky ale i nadále platí povinnost dodržovat správní řád a další zákony spojené s dávkami pomoci v hmotné nouzi, vést správní řízení v nezkrácené podobě a vykonávat místní a sociální šetření. Tato šetření by měla být každé tři měsíce obnovována. V rámci sociálního šetření se snaží sociální pracovník rodině či jednotlivci pomoci s problémy, které si více či méně uvědomují. Dle mého názoru lze za kvalitní sociální práci na hmotné nouzi považovat to, když o své klienty sociální pracovník přijde díky tomu, že jim pomůže naučit se žít bez závislosti na dávkovém systému. A proto jsem se ve výzkumné části této práce zajímala o to, jak tuto situaci vnímají sami sociální pracovníci z oddělení hmotné nouze.

První část bakalářské práce se zabývá Úřadem práce ČR, jeho organizační strukturou a historií. Dále upřesňuje, na kterých odděleních úřadu práce se vykonává sociální práce, kdo je kompetentní k jejímu výkonu. Podrobněji se věnuje dávkám hmotné nouze, profesi sociálního pracovníka a vzdělávání, které pro výkon své profese potřebuje i nadále po studiích prohlubovat. V neposlední řadě práce pohlíží na vztah sociálního pracovníka k ostatním orgánům.

Cílem druhé, praktické části je zjistit, zda mají sociální pracovníci na hmotné nouzi dostatek prostoru k výkonu sociální práce. V návaznosti

na tuto problematiku budou analyzovány možná řešení situace. Pro výzkum byla zvolena kvantitativní technika sběru dat. Data potřebná k výzkumu byla získána metodou dotazování, formou vlastních dotazníků. Vyhodnocení bylo provedeno v tabulkovém procesoru Microsoft Excel. Výsledky z výzkumného šetření jsou analyzovány mimo jiné i v diskusní části.

Pro vytvoření bakalářské práce bylo kromě uvedených zdrojů také čerpáno z knihy *Teorie a metody sociální práce* od Pavla Navrátila, díky níž jsem se dokázala lépe zorientovat v tom, co je od sociálního pracovníka vlastně očekáváno. Z knihy však nakonec nebyly využity přímé ani nepřímé citace, posloužila jako studijní materiál. Další velkou inspirací byly články uvedené v časopise *Sociální práce*, konkrétně článek *Reflektivní praxe v sociální práci: diskuse na příkladu sociální práce s lidmi v hmotné nouzi* autorem Hubíkové a Havlíkové z roku 2017 a článek *Sociální práce s lidmi s hmotnou nouzí* autorů Musil, Hubíková a Havlíková z roku 2014. Ani tyto zdroje však nejsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů, neboť nejsou v práci citovány. I přesto považuji za důležité je zde zmínit alespoň touto formou.

1 Úřad práce České republiky

1.1 Úřad práce České republiky

Úřad práce ČR je správním úřadem s celostátní působností a je organizační složkou státu. Nadřízeným správním úřadem je Ministerstvo práce a sociálních věcí. Úřad práce ČR je financován ze státního rozpočtu.

„Správní řízení v působnosti Úřadu práce ČR se řídí zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů a zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. Úřad práce ČR rozhoduje ve správním řízení v I. stupni. O odvoláních proti rozhodnutí Úřadu práce ČR rozhoduje ministerstvo.“¹

Úřad práce ČR plní úkoly v oblastech zaměstnanosti, ochrany zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele, dávek státní sociální podpory, dávek pro osoby se zdravotním postižením, příspěvku na péči a inspekci poskytování sociálních služeb a v pomoci v hmotné nouzi.²

1.1.1 Historie

Úřad práce ČR vznikl jako základní článek služeb zaměstnanosti v České republice v roce 1990 přijetím zákonného opatření předsednictva České národní rady č. 306/1990 Sb., o zřízení úřadů práce. V této době přešla z okresních národních výborů působnost ve věcech pracovních sil na úřady práce. V rámci celé České republiky fungovalo 76 úřadů práce. O šest let později, tedy v roce 1996, stoupl počet úřadů práce na 77, neboť došlo ke vzniku dalšího okresu – Jeseníku.

V roce 2003 došlo k pověření 14 úřadů práce výkonem činnosti krajských koordinátorů pro realizaci státní politiky zaměstnanosti v územním obvodu kraje.

Rok 2004 přinesl další změnu, kdy na úřady práce přešla agenda systému Státní sociální podpory od obcí s rozšířenou působností. V Praze došlo k převzetí této agendy o pět let později.

K nejzásadnější změně došlo v roce 2011, neboť úřady práce zásadně změnilly svou organizační strukturu. Změny vycházejí ze zákona

¹ ÚŘAD PRÁCE ČR, *O Úřadu práce České republiky*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/o-uradu-prace> (on-line), citováno dne 26.12.2021.

² Srov. DUKOVÁ, I., DUKA, M., KOHOUTOVÁ, I. *Sociální politika: Učebnice pro obor sociální činnosti*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 90.

č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů.³

1.1.2 Organizační struktura Úřadu práce ČR

Úřad práce ČR je tvořen generálním ředitelstvím, krajskými pobočkami a pobočkami pro hlavní město Prahu. Součástí krajských poboček jsou kontaktní pracoviště.⁴ „Kontaktní pracoviště vznikla reorganizací původních úřadů práce a jejich kontaktních míst.“⁵ V čele Úřadu práce ČR je generální ředitel, kterým je v současné době pan Mgr. Viktor Najmou. V čele krajské pobočky je ředitel. V čele kontaktního pracoviště krajské pobočky je ředitel nebo vedoucí.

Mezi některé z hlavních úkolů **generálního ředitelství** patří řízení a kontrola činnosti krajských poboček Úřadu práce ČR; udělování a odnímání povolení právníkům nebo fyzickým osobám ke zprostředkování zaměstnání, posuzování jejich odborné kvalifikace, vedení evidence agentur a kontrolování jejich činnosti; zabezpečování koordinací, metodického řízení a financování opatření a nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti; zajišťování investiční činnosti, stanovování zásad řádné správy a nakládání s majetkem, ke kterému má svěřenu pravomoc k hospodaření; plnění úkolů v oblasti bezpečnosti, krizového řízení a řízení rizik; zajišťování interních auditů; zajišťování úkonů v oblasti personalistiky a vzdělávání zaměstnanců atd.

Hlavními úkoly **krajských poboček** je vytváření (ve spolupráci s kontaktními pracovišti) podmínek pro provádění státní politiky zaměstnanosti a činnosti v rámci zákona o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele, zákona o státní sociální podpoře, zákona o pomoci v hmotné nouzi, zákona o sociálních službách a zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením; zajišťování agendy dávek péčovské péče a zaopatřovacích příspěvků dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí; soustavné monitorování a vyhodnocování situace na trhu práce a přijímání opatření na ovlivnění poptávky a nabídky práce, vedení evidence volných pracovních míst atd.

Kontaktní pracoviště úřadu práce plní úkoly v oblasti zprostředkování zaměstnání, evidence uchazečů a zájemců o zaměstnání (vedou evidenci uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání, vypracovávají a sjednávají individuální akční plány, rozhodují o nezařazení do evidence uchazečů o zaměstnání a o vyřazení z této evidence); v oblasti podpory v nezaměstnanosti; v oblasti nepojistných

³ Srov. ÚŘAD PRÁCE ČR, *Historie*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/historie> (on-line), citováno dne 26.12.2021.

⁴ Srov. ÚŘAD PRÁCE ČR, *O Úřadu práce České republiky*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/o-uradu-prace> (on-line), citováno dne 26.12.2021.

⁵ DUKOVÁ, I., DUKA, M., KOHOUTOVÁ, I. *Sociální politika: Učebnice pro obor sociální činnosti*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 90.

sociálních dávek úkoly správního orgánu prvního stupně dle zákona o státní sociální podpoře, zákona o pomoci v hmotné nouzi, zákona o sociálních službách, zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, zákona o sociálně-právní ochraně dětí a zákona o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě atd.⁶

1.2 Nepojistné sociální dávky

Sociální pomoc v České republice vychází ze základního předpokladu, že každý občan nese odpovědnost sám za sebe a za svou budoucnost. Pokud se jedinec ocitne v sociálně neuspokojivé situaci, nastupuje sociální pomoc jako projev lidské solidarity a dobročinnosti.⁷

Mezi nepojistné sociální dávky patří dávky státní sociální podpory, náhradní výživné, dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky pro osoby se zdravotním postižením, příspěvek na péči, pěstounské dávky a zaopatřovací příspěvky. Nárok na tyto dávky není podmíněn pracovním příjmem a placením pojistného.

1.2.1 Státní sociální podpora

System státní sociální podpory je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Náhradní výživné upravuje zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů.

Na státní sociální podpoře tvoří hlavní cílovou skupinu rodiny s nezaopatřenými dětmi (rodičovský příspěvek, přídavky na děti, náhradní výživné od 01.07.2021), ale také všichni ti, jejichž příjem nedostačuje tomu, aby uhradili své náklady na bydlení (příspěvek na bydlení).⁸

Dávky státní sociální podpory se dělí buďto na jednorázové (porodné, pohřebné) a opakující se (příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, přídavek na dítě) nebo na dávky testované na příjmech (příspěvek na bydlení, přídavek na dítě, porodné) a netestované na příjmech (rodičovský příspěvek, pohřebné).

Přiznání výše uvedených dávek není podmíněno sociálním šetřením. V případě příspěvku na bydlení se provádí místní šetření za účelem ověření okruhu společně posuzovaných osob, a to ve zcela

⁶ Srov. ÚŘAD PRÁCE ČR, *O Úřadu práce České republiky*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/o-uradu-prace> (on-line), citováno dne 26.12.2021.

⁷ Srov. KREBS, V. a kol., *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 300.

⁸ Srov. TÝM METODIKŮ NSD KrP v ČB. *Úřednická zkouška: Zvláštní část NSD 2021. Obor státní služby č. 13. Nepojistné sociální dávkové systémy*, 2021, s. 2.

ojedinělých případech, kdy například nejsou osoby žijící v bytě uvedeny v nájemní smlouvě či v evidenčním listu. Zaměstnanci úřadu práce, kteří mají agendu státní sociální podpory na starosti, nemusejí být sociálními pracovníky, tedy není po nich vyžadováno úspěšné absolvování akreditované vzdělání na vyšší odborné škole nebo na vysoké škole a odborná způsobilost odpovídající požadavkům stanovených zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.⁹

V praxi je úkolem pracovníka majícího na starosti agendu státní sociální podpory, aby dohlédl na správné vyplnění žádosti a souvisejících formulářů, potřebné tiskopisy zadal do programu a vyhodnotil, zda klient splnil všechny zákonem dané náležitosti pro přiznání dávek. Poté dávku přizná a zkontroluje, zda v pořádku odešla výplata. Pokud nevzniká nárok na dávku, nepřizná ji. Jedná se tedy o práci administrativní.

1.2.2 Pomoc v hmotné nouzi

System pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a další právní předpisy, zejména pak zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů a dále vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi.¹⁰

Dávky pomoci v hmotné nouzi jsou zde hlavně proto, aby zabezpečily základní životní podmínky každému, kdo se nachází v obtížné životní situaci. Poskytování těchto dávek se řídí principem subsidiarity. Před přiznáním dávky je každý povinen vyčerpat všechny možnosti ke zlepšení své situace.¹¹ Za léta praxe na hmotné nouzi nemohu potvrdit, že by klienti skutečně využívali všech svých možností před tím, než se obrátí na dávky hmotné nouze.

1.2.3 Dávky pro osoby se zdravotním postižením

System dávek pro osoby se zdravotním postižením je upraven zákonem č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláškou

⁹ Srov. Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 01.02.2022, § 109.

¹⁰ Srov. ÚŘAD PRÁCE ČR, *Pomoc v hmotné nouzi*. Dostupné na: <https://www.mpsv.cz/web/cz/pomoc-v-hmotne-nouzi#sphn> (on-line), citováno dne 13.02.2022.

¹¹ Srov. BECK, P.; GRUNEROVÁ, I.; PAVELKOVÁ, M. *Zákon o pomoci v hmotné nouzi: Zákon o životním a existenčním minimu. Praktický komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 2.

č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších předpisů.¹²

„Systém dávek OZP upravuje poskytování peněžitých dávek těmto osobám určených ke zmírnění sociálních důsledků jejich zdravotního postižení a k podpoře jejich sociálního začleňování. Dále upravuje průkaz OZP a některé benefity, které z něj vyplývají.“¹³

Příjem žadatele a společně posuzovaných osob se zkoumá pouze v případě příspěvku na zvláštní pomůcku. U příspěvku na mobilitu a průkazu osoby se zdravotním postižením není příjem zkoumán.¹⁴

U průkazu OZP a příspěvku na zvláštní pomůcku je posuzován zdravotní stav žadatele. Zdravotní stav osoby je posuzován na základě žádosti úřad práce. Posuzuje jej lékařská posudková služba místně příslušné okresní správy sociálního zabezpečení (OSSZ). Tato komise vychází ze zdravotního stavu osoby doloženého ze zdravotní dokumentace praktického lékaře a z výsledků vlastního šetření.

Příspěvek na mobilitu se odvíjí od typu přiznaného průkazu. Nárok na příspěvek na mobilitu má osoba starší 1 roku, které je přiznan průkaz ZTP nebo ZTP/P a pravidelně se v kalendářním měsíci dopravuje. U průkazu TP nárok na příspěvek na mobilitu nevzniká.¹⁵

1.2.4 Příspěvek na péči

Příspěvek na péči upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Příspěvek na péči není příjmově testovaná dávka. Její výše je stanovena s ohledem na rozsah potřebné pomoci při zajištění základních životních potřeb z důvodu dlouhodobého nepříznivého zdravotního stavu. Při posouzení nároku je vycházeno z deseti základních životních potřeb, kterými jsou mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity, péče o domácnost (neposuzuje se u osob mladších 18 let).

Po podání žádosti o příspěvek na péči sociální pracovník úřadu práce provede sociální šetření, při němž vyhotoví písemný záznam, který zašle příslušné OSSZ spolu s žádostí o posouzení stupně závislosti osoby. Posouzení zdravotního stavu provádí posudkový lékař OSSZ. Vychází

¹² Srov. ÚŘAD PRÁCE ČR, *Pomoc v hmotné nouzi*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/davky-pro-ozp> (on-line), citováno dne 13.02.2022.

¹³ Tým metodiků NSD KrP v ČB. *Úřednická zkouška: Zvláštní část NSD 2021. Obor státní služby č. 13. Nepojistné sociální dávkové systémy*, 2021, s. 11.

¹⁴ Srov. Tamtéž.

¹⁵ Srov. Zákon 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění platném k 01.02. 2022, § 6.

z nálezů ošetřujícího lékaře, z výsledku vlastního šetření a z výsledku sociálního šetření.¹⁶ Každý posudkový lékař musí dokázat posoudit zdravotní stav člověka ve všech souvislostech tak, aby nepochybil v medicínské složce, zvláště pak v diagnostice rozsahu a tíže funkční poruchy, v posouzení dynamiky vývoje zdravotního postižení a samozřejmě také v lékařské posudkové úvaze.¹⁷

1.2.5 Pěstounské dávky a zaopatřovací příspěvky

S účinností od 1. 1. 2022 došlo v oblasti sociálně-právní ochrany dětí k významným změnám. Tyto změny přináší novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, provedená zákonem č. 363/2021 Sb. Pěstounská péče se po těchto změnách dělí na zprostředkovanou a nezprostředkovanou.

U zprostředkované pěstounské péče musí žadatel doložit potvrzení o vhodnosti. Toto potvrzení obdrží každý z žadatelů o pěstounské dávky, který byl veden v evidenci žadatelů o pěstounskou péči od krajského úřadu. Pěstoun si v takovém případě sám dítě nevybral, ale byl s ním „napárován“.

U nezprostředkované pěstounské péče je dítě v osobní péči příbuzné nebo blízké osoby, případně si pěstoun sám dítě vybral a požádal o jeho svěření do své pěstounské péče. V takových případech kraj nevydává oznámení o vhodnosti, neboť nedošlo k „napárování“ dítěte a žadatele vedeného v evidenci žadatelů o pěstounskou péči.

V současné době tvoří dávky pěstounské péče příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při pěstounské péči.¹⁸

Nyní bychom si upřesnili, na kterých agendách nepojistných sociálních dávek je nutné, aby byl zaměstnán sociální pracovník, jehož výkon povolání upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a na kterých agendách mohou být zaměstnáváni referenti.

Před posouzením nároku na příspěvek na péči musí sociální pracovník provést sociální šetření. Dále se sociální šetření provádí před přiznáním dávek hmotné nouze, konkrétně u příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení. Toto šetření by mělo být v ideálním případě opakováno každé tři měsíce. Agenda státní sociální podpory, dávky pro osoby se zdravotním postižením, dávky pěstounské péče

¹⁶ Srov. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, *Studijní texty ke zvláštní části úřednické zkoušky k oboru státní služby č. 14, 2020*, s. 47-49

¹⁷ Srov. ARNOLDOVÁ, A. *Sociální zabezpečení I*, Praha: Grada Publishing, 2012, s. 66.

¹⁸ Srov. ÚŘAD PRÁCE ČR, *Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/davky-pestounske-pece-a-zaopatrovaci-prispevky1> (on-line), citováno dne 13.02.2022.

a zaopatřovací příspěvek nejsou podmíněné provedením sociálního šetření sociálním pracovníkem úřadu práce. Není tedy pro tyto agendy nutné zaměstnávat sociálního pracovníka. I z tohoto důvodu jsem se rozhodla věnovat se možnostem výkonu sociální práce na oddělení hmotné nouze, neboť ostatní agendy, vyjma příspěvku na péči, při výkonu svého zaměstnání sociální práci neprovádí, jedná se vyloženě o úřednickou práci. Hmotná nouze je zde pro všechny, kteří propadli pomyslným sítím pomoci. Dávkám pomoci v hmotné nouzi je věnovaná samostatná kapitola.

1.3 Sociální pracovník hmotné nouze

Ještě před tím, než se budeme věnovat sociálnímu pracovníkovi na hmotné nouzi, je potřeba uvědomit si, kdo to sociální pracovník je.

Odpověď na otázku, kdo je sociální pracovník, hledají akademičtí a výzkumní pracovníci a nalezneme ji ve slovnících, encyklopediích či monografiích. Při hledání odpovědi se můžeme zaměřit na to, jak je sociální pracovník vnímán z perspektivy výkonu praxe. V tu chvíli nalezneme odpověď na otázku zejména v právních předpisech. Sociální pracovník je v USA na základě kvalifikačního kritéria (minimální vzdělání) definován jako fyzická osoba, která dosáhla vysokoškolského vzdělání ve studijním oboru sociální práce v prvním, druhém či třetím stupni. Ve většině evropských zemí musí mít sociální pracovník minimálně vyšší odborné vzdělání. Jinak tomu není ani v České republice. Sociální pracovník dále musí mít způsobilost k právním úkonům, zdravotní způsobilost, bezúhonnost, minimální věk nebo být členem v profesní organizaci.¹⁹

Sociální pracovník se při své práci opírá o rámec společenské solidarity a o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu.²⁰ Sociální pracovník pracuje s klienty, jejich rodinami, s přirozenými skupinami, s organizacemi, s místními komunitami apod.²¹

Kromě zkoumání toho, co sociální pracovník dělá za účelem zlepšení klientovi situace je potřeba sledovat i to, co sociální pracovník nedělá. Protože sociální pracovník bývá zprostředkovatelem, a nejen poskytovatelem pomoci. Navíc se někdy podílí na uskutečnění záměrů jiných odborníků jako např. soudců či lékařů.²²

Při výkonu sociální práce se sociální pracovníci nejen úřadu práce potýkají se sedmi typy všedních dilemat. Jedná se o dilemata: Mezi komplexními a zjednodušenými cíli, mezi množstvím klientů a kvalitou

¹⁹ Srov. MÁTEL, A. *Teorie sociální práce I: Sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. Praha: Grada Publishing, 2019, s. 24.

²⁰ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 213.

²¹ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s.13.

²² Srov. MUSIL, L. „*Ráda bych vám pomohla, ale...*“: *Dilemata práce s klienty v organizaci*. Brno: V loděnici, 2004, s. 13.

poskytovaných služeb, mezi rovnocenným přístupem ke všem klientům a upřednostňováním některých z nich, mezi jednostranností a symetrií ve vztazích s klienty, mezi procedurálním a situačním přístupem k problémům klienta, mezi poskytováním materiální a nemateriální pomoci, mezi snahou zasáhnout včas a obavou z unáhleného zásahu.²³

V současné době jsou sociální pracovníci hmotné nouze nejvíce zasaženi dilematem mezi množstvím klientů a kvalitou poskytovaných služeb a dilematem mezi rovnocenným přístupem ke všem klientům a upřednostňováním některých z nich. Jelikož uprchlická krize plně zasáhla právě oddělení hmotné nouze, které poskytovalo mimořádnou okamžitou pomoc všem, kteří měli status uprchlíka, musela být veškerá jiná činnost omezena na minimum. Protože nakonec došlo od 21.03.2022 ke schválení tzv. humanitární dávky, všichni uprchlíci z Ukrajiny, kterým byla vyplacena v měsíci březnu mimořádná okamžitá pomoc, se opět začali obracet na úřady práce s žádostmi o humanitární dávku ve výši 5 000 Kč. Na úřadech práce dochází vlivem toho k obrovským frontám, letití klienti hmotné nouze se na pobočkách rozčilují, že jim není okamžitě věnována péče a pozornost, na kterou byli zvyklí. A jako by nestačilo, že sociální pracovník hmotné nouze nyní musí uklidňovat své nerudné klienty, je postaven před úplně novou výzvou. Přestože bývá sociální práce s klienty hmotné nouze obtížná, alespoň z hlediska jazyku zde problémy nebývají. Ale nyní sociální pracovník musí komunikovat s klienty, kteří se do České republiky dostali jako uprchlíci. Za uprchlíka je považován běželec z oblasti válečného konfliktu, který byl donucen opustit svůj domov.²⁴ Sociální pracovníci z hmotné nouze mohou být pro uprchlíky často jediným kontaktem s novým prostředím. Sociální pracovník nyní působí jako jakýsi prostředník mezi klientem a českou společností.²⁵ Starší sociální pracovníci mohou oprášit své znalosti ruštiny, neboť té větší část uprchlíků z Ukrajiny rozumí. Mladší sociální pracovníci využijí anglický jazyk, kterému dokážou porozumět ale spíše jen mladší ročníky uprchlíků. A když už jsme u těch mladších ročníků, sociální pracovníci hmotné nouze musí řešit problém nezletilých, kteří se k nám dostali bez svých zákonných zástupců. V tu chvíli je potřeba navázat spolupráci s OSPOD, který na tyto mladé dospělé dohlíží.

Malá kontaktní pracoviště, která nemívají ve své budově ekonomické oddělení, bývají odkázána na to, aby dokázala absenci tohoto oddělení kompenzovat. Což přináší další práci, která je směřována na sociální pracovníky hmotné nouze. Veškerou finanční hotovost (v současné době dávky MOP pro uprchlíky a humanitární dávku) a poukázky na potraviny a hygienické potřeby („stravenky“) vyplácejí sami sociální pracovníci. Sociální pracovníci hmotné nouze tedy bývají

²³ Srov. MUSIL, L. „*Ráda bych vám pomohla, ale...*“: *Dilemata práce s klienty v organizaci*. Brno: V loděnici, 2004, s. 45.

²⁴ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 331.

²⁵ Tamtéž, s. 333.

kromě sociální práce využívání i k mnohým dalším činnostem, nejen k výplatě finanční hotovosti a poukázek.

2 Sociální pomoc a systém dávek pomoci

S problémem chudoby se lidská společnost setkává již od samotného vzniku. Mluvíme o jevu, který se ani v dnešní době nevyhýbá jak rozvojovému světu, tak ani nejvyspělejším zemím světa. Proto by se všechny země měly snažit vytvořit takové podmínky a klima, aby dokázaly tomuto jevu předcházet. Pokud se člověk ocitne v chudobě, měla by mu být poskytnuta pomoc, díky níž dojde k zachování jeho lidské důstojnosti. Následky chudoby řeší státy pomocí více či méně rozvětveného systému různých dávek, služeb a podpor. Tato poskytovaná podpora by neměla být zneužívána. Označení sociální parazitismus, tedy záměrný, účelový život ze státních podpor, můžeme vnímat jako život z práce těch druhých, kteří jsou pracovitějšími, aktivnějšími a zodpovědnějšími občany.²⁶

U chudých lidí je chudoba provázána nebo dokonce způsobena nejen nízkými příjmy, ale také bývá navázána na nízkou míru vzdělanosti a omezené schopnosti tyto příjmy účinněji spravovat. Chudí lidé pak nedokážou své finanční prostředky využívat jako investici pro podporu životních šancí svých dětí. Chudoba tedy otevírá v sociální práci příležitost k řadě intervencí.²⁷

Aby v České republice došlo k minimalizaci chudoby, plní zde funkci minimálního společensky garantovaného příjmu životní minimum.²⁸ Životní minimum, které můžeme také označit jako oficiální hranici chudoby, jsou centrálními státními orgány stanovená příjmová minima, sloužící jako ochrana proti hmotnému a sociálnímu strádání lidí nouzí.²⁹ Pokud nejsou dostatečně uspokojovány základní lidské potřeby, ohrožuje chudoba přežití chudých jak ve fyzickém (hlad, podvýživa, nemoci, neadekvátní bydlení,...), tak i v sociálním slova smyslu (stigmatizace, vyloučení,...).³⁰ K zajištění základních životních podmínek jsou v České republice poskytovány jedincům a rodinám dávky pomoci v hmotné nouzi. Jedná se o dávku příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení, které jsou dávkami opakujícími se a o dávku mimořádná okamžitá pomoc, která je dávkou jednorázovou. Těmto dávkám se budeme v následující kapitole věnovat.

²⁶ Srov. KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 115-116.

²⁷ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 335.

²⁸ Srov. KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 129.

²⁹ Srov. ARNODLOVÁ, A. *Sociální zabezpečení I*. Praha: Grada Publish, 2012, s. 41.

³⁰ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 334.

2.1 Dávky pomoci v hmotné nouzi

2.1.1 Příspěvek na živobytí (PnŽ)

„Příspěvek na živobytí je určen na úhradu potřeb osoby a společně posuzovaných osob na úrovni zabezpečující její základní životní potřeby. Jedná se především o zabezpečení stravy, ošacení, obuvi, základních hygienických potřeb apod.“³¹

Příspěvek na živobytí je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi. Nárok na tuto dávku má osoba v hmotné nouzi podle § 2 odst. 2 písm. a) zákona č. 111/2006 Sb., jejíž příjem a příjem společně posuzovaných osob (SPO) nedosahuje částky živobytí posuzovaných osob. Pokud podmínky nároku splňuje více společně posuzovaných osob, náleží příspěvek na živobytí jedenkrát, a to osobě, která byla na základě dohody určena. V případě, že se tyto osoby nedohodnou, určí orgán pomoci v hmotné nouzi, které z osob dávku přizná.³²

Výše dávky příspěvek na živobytí se stanoví jako rozdíl mezi částkou živobytí osob(y) a příjmem osob(y). Pokud některá ze SPO není považována za osobu v hmotné nouzi nebo není oprávněnou osobou, stanoví se výše příspěvku na živobytí bez poměrné části, která by připadala na osobu, která není považována za osobu v hmotné nouzi nebo není oprávněnou osobou.

Matematický vzorec určený k výpočtu výše příspěvku na živobytí je následovný: Příspěvek na živobytí = Částka živobytí – (Příjem – Odůvodněné náklady na bydlení nejvýše však do přiměřených nákladů na bydlení).³³

Aktuální částky živobytí činí pro jednotlivce 3 860 Kč, pro první osobu v domácnosti 3 550 Kč, pro druhou osobu v domácnosti 3 200 Kč, pro dítě do 6 let 1 970 Kč, pro dítě od 6 do 15 let částku 2 420 Kč a pro nezaopatřené dítě ve věku 15 let až 26 let částku 2 770 Kč. Částka existenčního minima činí 2 490 Kč. Klientovi hmotné nouze, který trpí některou z nemocí, s níž je spojená nutnost dietního stravování a z toho vyplývající zvýšené náklady na stravování, vzniká nárok na zvýšení částky jeho živobytí. Potvrzení o nutnosti dietního stravování vystavuje odborný lékař. Částka, o kterou je živobytí zvýšeno, je uvedena ve Vyhláše č. 389/2001 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Nejméně se částka živobytí

³¹ ÚŘAD PRÁCE ČR, *Příspěvek na živobytí*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/prispevek-na-zivobytii?msclkid=85fc3567a82b11ec9585fb7946d5888e> (on-line), citováno dne 06.03.2022.

³² Srov. BECK, P.; GRUNEROVÁ, I.; PAVELKOVÁ, M. *Zákon pomoci v hmotné nouzi: Zákon o životním a existenčním minimu*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 87.

³³ Srov. Tamtéž, s. 92-93.

zvyšuje v případě diety při dialýze (o 1 000 Kč), nejvíce při dietě při celiakii (o 2 800 Kč).³⁴

Čerpání příspěvku na živobytí není nikterak časově omezené. Pokud tedy žadatel o dávku bude splňovat zákonem stanovené podmínky, může dávku pobírat neomezeně dlouho. Při své praxi jsem se setkala s klientkou, která loni dovršila 30 let pobírání dávky příspěvek na živobytí v kuse. Šance na to, aby se tato klientka ještě někdy navrátila do pracovního procesu, jsou naprosto minimální. Proto by možná stálo za zamyšlenou, zda je správné, že tato dávka může být v podstatě čerpána po celý klientův život. Příspěvek na živobytí je zde proto, aby jeho čerpání pomohlo klientům překonat těžké období, než se postaví zase zpátky na vlastní nohy. Jednou z pracovních náplní sociálního pracovníka hmotné nouze je, aby klientům pomohl žít bez závislosti na dávkovém systému. Výjimkou nejsou případy klientů, kteří si sice dokážou najít práci, ale po nějaké době se vrátí zpátky k čerpání příspěvku na živobytí, neboť jak sami uvádějí, je to pro ně výhodnější. Pokud se podíváme na aktuální výši životního minima a medián mezd a tyto dvě částky porovnáme, nedokážu pochopit, jak pro někoho může být život na dávkách výhodnější. Přestože se u příspěvku na živobytí posuzuje příjem, pokud klienti vykonávají nelegální činnost („práci na černo“), dokážu porozumět tomu, že je pro ně čerpání dávek výhodnější než legální zaměstnání. Morální hledisko zde ale poněkud pokulhává. Sociální pracovník by měl takovýmto klientům vysvětlit značné nevýhody, které nehlášená práce přináší. Protože přestože k zneužívání dávek hmotné nouze dochází, není to správně a nemělo by tomu být tiše přihlíženo.

2.1.2 Doplatek na bydlení (DnB)

Dávka DnB je určena pro všechny, jejichž příjem nedostačuje k uhrazení nákladů na bydlení, přestože již čerpají dávku SSP příspěvek na bydlení. Po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení musí rodině/jednotlivci zůstat částka živobytí.³⁵

„Doplatek na bydlení je účelově určen na úhradu nákladů na bydlení, tj. nájmu, služeb s bydlením bezprostředně spojených a úhrady prokazatelné nezbytné spotřeby energií.“³⁶

Typů bydlení, do nichž lze poskytnout dávku je několik. První z typů je byt. Bytem se pro účely zákona o pomoci v hmotné nouzi rozumí

³⁴ Srov. ÚŘAD PRÁCE ČR, *Příspěvek na živobytí*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/prispevek-na-zivobytii?msckid=85fc3567a82b11ec9585fb7946d5888e> (on-line), citováno dne 06.03.2022.

³⁵ Srov. DUNKOVÁ, I.; DUKA, M., KOHOUTOVÁ, I. *Sociální politika. Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 113.

³⁶ ÚŘAD PRÁCE ČR, *Doplatek na bydlení*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/doplatek-na-bydleni1> (on-line), citováno dne 06.03.2022.

soubor místností nebo samostatná obytná místnost, které svým stavebně technickým vybavením a uspořádáním plní požadavky na trvalé bydlení a jsou k tomuto účelu užívání určeny podle stavebního zákona či jsou zkolaudovány jako byt. Druhým typem je jiný než obytný prostor, čímž se rozumí prostor, který je na základě smlouvy, rozhodnutí nebo jiného právního titulu určen k bydlení. Zároveň musí tento prostor splňovat standardy kvality bydlení podle § 33b odst. 1. Třetím typem je ubytovací zařízení splňující podmínky uvedené v § 21a zákona o ochraně veřejného zdraví, pokud je ubytování v ubytovacích zařízeních poskytováno déle než dva měsíce v období šesti měsíců po sobě jdoucích. Doplatek na bydlení lze dále poskytnout na stavbu pro individuální či rodinnou rekreaci, jsou-li tyto rekreační stavby využívány vlastníkem k trvalému bydlení a pokud splňují standardy kvality bydlení podle § 33b odst. 1. V případech hodných zvláštního zřetele lze za byt považovat i část bytu, pokud splňuje podmínky podle odst. 1.³⁷

Výše doplatku na bydlení za kalendářní měsíc činí rozdíl mezi částkou odůvodněných nákladů na bydlení, sníženou o příspěvek na bydlení vyplacený v měsíci bezprostředně předcházejícím aktuálnímu kalendářnímu měsíci, a částkou, o kterou příjem osoby zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí převyšuje živobytí osoby nebo osoby a společně posuzovaných osob zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí převyšuje částku živobytí společně posuzovaných osob. I zde řešíme, zda některá z osob není považována za osobu v hmotné nouzi či není oprávněnou osobou. Pokud nejsou, vyplatí se doplatek na bydlení s poměrnou částí příspěvku na živobytí připadající na osobu, jež není považována za osobu v hmotné nouzi nebo není oprávněnou osobou.

Matematický vzorec určený k výpočtu výše příspěvku na živobytí je následovný: Doplatek na bydlení = Odůvodněné náklady na bydlení – Příspěvek na bydlení – (Příjem + Příspěvek na živobytí – Živobytí).³⁸

Přestože je podmínkou vzniku nároku na doplatek na bydlení získání nároku na příspěvek na živobytí, je možné doplatek na bydlení s přihlédnutím k celkovým sociálním a majetkovým poměrům osoby přiznat i žadateli, kterému nevznikl nárok na příspěvek na živobytí z důvodu vysokých příjmu, které však nepřekročily 1,3násobek částky živobytí osoby (osoby a SPO).³⁹ Pokud osobě nevzniká nárok na příspěvek na živobytí, nemusí si každý měsíc tato osoba podávat novou žádost o dávku PnŽ, aby mohla pobírat dávku doplatek na bydlení. Program na vyhodnocení nároku na dávku byl pozměněn tak, aby pro vyplacení doplatku na bydlení nevyžadoval podání příspěvku na živobytí. Tato novinka ušetří sociálnímu pracovníkovi opravdu hodně času. Neboť dříve

³⁷ Srov. TÝM METODIKŮ NSD KrP v ČB. *Úřednická zkouška: Zvláštní část NSD 2021. Obor státní služby č. 13. Nepojistné sociální dávkové systémy*, 2021, s. 41.

³⁸ Srov. BECK, P.; GRUNEROVÁ, I.; PAVELKOVÁ, M. *Zákon pomoci v hmotné nouzi: Zákon o životním a existenčním minimu. Praktický komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 169-170.

³⁹ Srov. Zákon 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění platném k 01.02.2022, § 33 odst. 2.

musel každý měsíc nabrat novou žádost o příspěvek na živobytí, přestože osobě již dlouhodobě nevznikal nárok, zadat ji do programu a následně ji nepřiznat. Dokumenty poté musel přepokopírovat do doplatku na bydlení (kromě žádosti o PnŽ a rozhodnutí o nepřiznání dávky PnŽ).

2.1.3 Mimořádná okamžitá pomoc

Dávka MOP je sice dávkou jednorázovou, ale v odůvodněných případech ji lze poskytnout opakovaně. MOP náleží žadateli v měsíci, v němž byla uplatněna písemná žádost a současně nastala situace, pro níž je pomoc žádána.⁴⁰

Rozeznáváme celkem šest typů mimořádné okamžité pomoci. MOP z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví, je poskytnuta pouze osobě, jejíž příjmy v rozhodném období (aktuální kalendářní měsíc) nedosahují výše existenčního minima.⁴¹ Tato dávka je v březnu 2022 poskytována uprchlíkům z Ukrajiny, kdy dospělý jedinec čerpá dávku ve výši existenčního minima, dítěti je dávka poskytována ve výši jeho životního minima. Není zde řešeno, zda uprchlíci mají jiné příjmy, kterými mohou být např. důchody či obdobné dávky jakými jsou v České republice peněžitá pomoc v mateřství vyplácená OSSZ nebo rodičovský příspěvek vyplácený ÚP.

Druhým typem dávky je MOP z důvodu postižení osoby vážnou mimořádnou událostí. Zde se přihlíží k majetkovým poměrům a příjmové situaci osoby. Maximální výše dávky činí patnácti násobek částky životního minima jednotlivce.⁴² Tato dávka je poskytována např. na živelní pohromu či požár.

Třetím typem je MOP na úhradu nezbytného jednorázového výdaje. Výše tohoto typu MOP je ovlivněna do velké míry správním uvážením, neboť pracovník rozhodne nejen o tom, zda na dávku vzniká nárok, ale zároveň o její výši.⁴³ Tato dávka je nejčastěji poskytována na nocleh nebo na jistotu.

Čtvrtým typem je MOP na úhradu nákladů spojených s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby. Její výše je stanovena až do výše těchto nákladů. Součet těchto poskytnutých dávek nesmí v rámci kalendářního roku překročit desetinásobek životního minima jednotlivce. I zde je brán zřetel na správné uvážení orgánu pomoci v hmotné nouzi.

⁴⁰ Srov. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, *Mimořádná okamžitá pomoc*, Dostupné na: <https://www.mpsv.cz/web/cz/-/mimoradna-okamzita-pomoc> (online), citováno dne 02.01.2022.

⁴¹ Srov. BECK, P.; GRUNEROVÁ, I.; PAVELKOVÁ, M. *Zákon pomoci v hmotné nouzi: Zákon o životním a existenčním minimu*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 178.

⁴² Srov. Tamtéž.

⁴³ Srov. Tamtéž.

Pátý typ MOP je poskytován na úhradu odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí. Ani poskytování tohoto typu MOP nesmí v rámci kalendářního roku překročit desetinásobek životního minima jednotlivce.

Poslední typ MOP je poskytován z důvodu ohrožení osoby sociálním vyloučením. Její maximální výše činí 1 000 Kč, kdy je přihlíženo k okamžitým nezbytným potřebám.⁴⁴ Pokud osoba při propuštění z výkonu trestu obdrží finanční hotovost, může správní orgán tuto hotovost odečíst od maximální výše dávky (1 000 Kč). Pokud měl jedinec náklady spojené s dopravou (např. si kupoval jízdenku na vlak či autobus), bere tuto skutečnost správní orgán také v potaz. Pokud správní orgán rozhodne, může tuto dávku přiznat v její maximální výši a nezohlednit přitom vyplacenou hotovost obdrženou při opuštění zařízení.

Dávky MOP jsou velice často využívány zákonodárci jako pomyslná náplast na všechny neočekávané situace, které se ve společnosti přihodí. V takových chvílích dochází k zahlcení sociálních pracovníků hmotné nouze a na jakoukoliv jinou práci, nemluvě pak o práci sociální, zbývá úplně minimum času.

2.2 Zpracování žádosti a vedení spisové dokumentace

Jak již bylo zmíněno výše, klient hmotné nouze si může podat žádost o dávku příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádnou okamžitou pomoc. Způsobů, kterými si tyto žádosti může podat, je hned několik. Prvním z nich je ten, kdy se osobně dostaví na pobočku úřadu práce, takový způsob nazýváme osobním podáním. Dalším způsobem je podání datovou schránkou, mailem se zaručeným elektronickým podpisem či zasláním poštou. Novinkou je podání prostřednictvím Identity občana, tedy například prostřednictvím bankovní identity, eObčanky nebo systému vícefázového ověření.⁴⁵

Jakmile si klient podá novou žádost o dávku hmotné nouze na úřadu práce, dochází k jejímu zpracování. Orgán pomoci v hmotné nouzi je povinen veškeré žádosti vyřizovat bez zbytečného odkladu. V ideálním případě by žádost měla být zadávána rovnou před klientem. Zde ale nastávají překážky nejen z časového hlediska, kdy je nemožné nechat na chodbě čekat dlouhé zástupy klientů, ale také z hlediska prostorových překážek. Ne všechny kanceláře na odděleních hmotné

⁴⁴ Srov. BECK, P.; GRUNEROVÁ, I.; PAVELKOVÁ, M. *Zákon pomoci v hmotné nouzi: Zákon o životním a existenčním minimu. Praktický komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 179.

⁴⁵ Srov. ÚŘAD PRÁCE ČR, *Identita občana – nový způsob komunikace s ÚP ČR*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/-/identita-obcana-novy-zpusob-komunikace-s-up-cr> (on-line), citováno dne 19.02.2022.

nouze jsou uzpůsobeny tomu, aby mohl pracovník sedět u počítače, zadávat žádost a zároveň měl vedle sebe posazeného klienta. Tutu situaci navíc ještě více ztížila opatření související s onemocněním covid19. Vyřízení žádosti a následné vydání rozhodnutí musí být provedeno ve lhůtě 30 dnů od podání žádosti. Tuto lhůtu lze prodloužit maximálně na 60 dnů, a to pouze v případech stanovených zákonem, tj. pokud je zapotřebí nařídit ústní jednání případně místní šetření, jestliže je potřeba někoho předvolat či nechat předvést, doručovat veřejnou vyhláškou lidem, kterým se prokazatelně nedaří doručovat, dále pak u zvláště složitých případů a v situacích, kdy je nutné provést dožádání ke zpracování znaleckého posudku nebo k doručení písemností do ciziny.⁴⁶

Poté, co sociální pracovník zadá žádost a ostatní podklady nutné pro vyhodnocení nároku na dávku do programu, ať už v přítomnosti či nepřítomnosti klienta, zhodnotí, zda má již skutečně všechny podklady pro vydání rozhodnutí. Pokud některá z náležitostí chybí, je klientovi poslána písemná výzva, ve které je upozorněn, že v případě nesplnění výzvy do 8 dnů od jejího doručení, bude dávka nepřiznána. Pakliže má správní orgán veškeré podklady, může vydat rozhodnutí. V případě doplatku na bydlení musí před přiznáním dávky provést místní šetření. Pokud vláda České republiky vyhlásí nouzový stav, není před přiznáním dávky nutné provádět šetření, bude provedeno až dodatečně po skončení nouzového stavu.

Dávky hmotné nouze PnŽ a DnB jsou přehodnocovány každý měsíc. U klientů, kteří nemají žádný příjem, není nutné, aby na oddělení hmotné nouze docházeli každý měsíc. Bezpříjmoví klienti mohou docházet pouze jedenkrát za tři měsíce. I když nemají klienti žádné příjmy, sociální pracovník přesto musí každý měsíc vzít jejich spis do rukou a dávku v programu přehodnotit. Klienti mající příjem např. ze závislé činnosti, dochází na oddělení hmotné nouze každý měsíc. Kromě příjmů dále dokládají klienti úhrady za nájem a služby spojené s užíváním bytu.

Všechny písemnosti, které se ukládají do spisové dokumentace, musejí mít čárový kód, který se následně načítá do programu. Po uložení čárového kódu do systému program vygeneruje číslo jednací, které se uvádí na příslušný dokument. Na žádost o dávku se dále uvádí spisová značka. Každá písemnost musí být opatřena datumem přijetí, podpisy oprávněných úředních osob, které písemnost převzaly, zadaly do systému a následně zkontrolovaly. Při kontrole se oprávněná úřední osoba zaměřuje na to, aby každý dokument uložený ve spise obsahoval také spisový znak, skartační znak, černě napsané písmeno C (citlivé údaje) nebo VC (velmi citlivé údaje). Písmena C a VC nahradila dříve užívané OSÚ (ochrana osobních údajů).

Do spisové dokumentace se ukládají kopie doložených originálů. Originální písemnosti se ukládají do spisové dokumentace jen zcela

⁴⁶ Srov. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění platném k 01.01.2021, odst. 3 § 71.

výjimečně. Záznamy ze sociálních šetření se do spisové dokumentace neukládají, záznamy z místních šetření se do spisu ukládají.

2.3 Šetření

Výkon sociální práce v agendě hmotné nouze se realizuje formou sociálního šetření.⁴⁷ Sociální pracovník na oddělení hmotné nouze provádí jak sociální šetření, tak i šetření v místě. Zaměstnanci orgánu pomoci v hmotné nouzi tato šetření provádí na základě souhlasu žadatele o dávku, příjemce dávky a osob společně posuzovaných. Cílem těchto šetření je ověřit skutečnosti rozhodné pro vyhodnocení nároku na dávku. Sociální pracovník se před vstupem do obydlí prokáže služebním průkazem společně se zvláštním oprávněním vydaným příslušným orgánem pomoci v hmotné nouzi jako doložkou služebního průkazu. Zvláštní oprávnění je opatřeno označením účelu vydání, číslem služebního průkazu, jménem a příjmením zaměstnance a identifikačními údaji vydávajícího orgánu pomoci v hmotné nouzi.⁴⁸ Tato šetření by měla být provedena před přiznáním dávek hmotné nouze.

Sociální šetření pomáhá sociálnímu pracovníkovi zjistit aktuální situaci v rodině (u jednotlivce). S klienty jsou probírány aktuální problémy, které je tíží a brání v nezávislosti na sociální pomoci. Sociální pracovník poznatky ze šetření sepisuje do záznamu, který si předem vytiskne z programu. Tento záznam se neukládá do běžné spisové dokumentace, ale je pro něj vyhrazen spis sociální práce, do kterého mají přístup pouze sociální pracovníci. Tato sociální šetření by se měla opakovat nejdéle každé tři měsíce. S klienty by měly být probírány pokroky, které za uplynulý čas učinili. Sociální šetření lze provádět jak v domácnosti klientů, tak i ve vyhrazených prostorách úřadu práce. Délka těchto šetření se odvíjí od aktuální situace klientů, většinou ale trvají kolem jedné hodiny. Sociální šetření může provádět pouze sociální pracovník.

Šetření v místě se provádí za účelem ověření okruhu společně posuzovaných osob. Záznam se stejně jako u sociálního šetření tiskne z programu. Tato šetření může sociální pracovník provádět i neohlášeně. Při šetření v místě kromě ověření okruhu SPO sociální pracovník sepisuje vybavení bytu. Jedním z důvodů je také ten, že klienti hmotné nouze si mohou zažádat o mimořádnou okamžitou pomoc na předměty dlouhodobé potřeby, kterými jsou např. pračka či chladnička. Pokud je v záznamu z místního šetření uvedeno, že domácnost byla vybavena funkční pračkou a následně si o pračku přijde klient zažádat, musí doložit potvrzení o tom, že pračku nelze opravit, či že by její oprava byla nerentabilní. Sociální pracovník může provést šetření v místě, aby ověřil, zda se

⁴⁷ Srov. MICHÁLKOVÁ, A. *Sociální práce na Úřadu práce ČR*, s. 28.

⁴⁸ Srov. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění platném k 01.02.2022, § 63.

v domácnosti původní pračka stále nachází. Tato šetření v místě může provádět jak sociální pracovník, tak i referent.

2.4 Další vzdělávání

Účelem dalšího vzdělání sociálního pracovníka je rozvoj poznatků a dovedností z oboru. Sociální pracovník se i nadále po studiích vzdělává s cílem doplňovat a rozšiřovat své poznatky o metodách a přístupech k práci s klienty. Každému zaměstnavateli je uložena povinnost zajistit sociálnímu pracovníkovi další vzdělávání v rozsahu nejméně 24 hodin ročně.⁴⁹

Aby mohl sociální pracovník pomoci svému klientovi splnit jeho očekávání, potřebuje mít potřebné informace a vzdělání dopředu připravené anebo vědět, kde je získat. Ani sebevětší suma vědomostí není dostatečná. Daleko důležitější je totiž schopnost s vědomostmi rozumně nakládat.⁵⁰

Při své práci se sociální pracovník setkává s lidmi sociálně vyloučenými, u nichž je motivace ke změně své situace často na bodu mrazu. Velká část klientů hmotné nouze se nachází v tak neuvěřitelně složitých a komplikovaných životních situacích, že k řešení svých problémů potřebují odborníka, který by měl ovládat širokou škálu dovedností a mít předpoklady pro práci s lidmi.⁵¹

U sociálních pracovníků je talent nebo náklonnost k sociální práci stejně důležitý jako odborné znalosti. Sociální práce sama o sobě nemá vlastních teoretických poznatků příliš mnoho, využívá empirických poznatků a teoretické výbavy jiných věd, zejména pak sociologie, psychologie, psychopatologie, práva, kriminologie, somatologie apod.⁵²

V rámci vzdělávání je důležité dbát jak na tvrdé, tak na měkké dovednosti, protože sociální práce je vědní i praktickou disciplínou zároveň.⁵³ Pokud bychom se zeptali, co jsou to dovednosti, odpovědí by bylo, že se jedná o učení získané dispozice k úspěšnému vykonávání určité činnosti.⁵⁴ Ale pokud jde o rozdělení dovedností na měkké a tvrdé, jaký je mezi nimi vlastně rozdíl? A proč je jejich kultivace pro výkon sociální práce tolik důležitá?

⁴⁹ Srov. MPSV, *Studijní texty ke zvláštní části úřednické zkoušky k oboru státní služby č. 14*, 2020, s. 60-61.

⁵⁰ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. Vydání 2. Praha: Slon, 2005, s. 36

⁵¹ Srov. GULOVÁ, L. *Sociální práce: Pro pedagogické obory*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 35.

⁵² Srov. ŘEZNIČEK, I. *Metody sociální práce: Podklady ke stážím a ke kazuistickým seminářům*. Praha: Slon, 2000, s. 25.

⁵³ Srov. ELICHOVÁ, M. *Sociální práce: Aktuální otázky*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 33.

⁵⁴ Srov. MÜHLEISEN, S., OBERHUBER, N. *Komunikační a jiné měkké dovednosti: Soft skills v praxi*. Praha: Grada, 2008, s. 14.

2.4.1 Měkké dovednosti

Měkké dovednosti (soft skills) jsou dovednosti nesouvisející přímo s kvalifikací, ale především s osobnostními a charakterovými předpoklady jedince. Mezi nejčastěji uváděné měkké dovednosti patří např. empatie, sebereflexe nebo komunikační dovednosti.⁵⁵ „Jedná se tedy o schopnosti, které máme ve vztahu k sobě, ostatním a určitým metodám práce.“⁵⁶

Pokud bychom se měli zaměřit na tři nejčastěji uváděné měkké dovednosti, začali bychom u empatie, kterou lze považovat za kombinaci porozumění a vcítění, která je umožněná vysokou shodou v psychické výbavě všech lidí.⁵⁷ Obecněji se dá empatie popsat jako umění zacházet s emocemi, vcítit se do situace druhých, emocionálně se ztotožnit s tím, co druzí cítí, čemu se pokouší vyhnout či co skrývají.⁵⁸ Aby sociální pracovník dokázal porozumět klientovu světu, je nutná jeho fyzická přítomnost, pozorování a naslouchání. Na svět by se tedy měl v podstatě dívat očima klienta.⁵⁹

Sebereflexí rozumíme rozjímání o sobě samém.⁶⁰ Jedině v případě, kdy se sociálnímu pracovníkovi podaří uvědomovat si své emoce, bude připraven správně odhadnout své reakce v situacích, které mohou nastat.⁶¹

Co se týče komunikačních dovedností, sociální pracovník hmotné nouze by si měl dávat pozor nejen na komunikaci verbální, ale také na tu nonverbální, a to nejen tu klientovu, ale také na tu svou. Mnohdy slova vyjadřují jedno, ale řeč těla mluví úplně jinak. Díky tomu lze u klientů poznat, když se snaží něco zatajit či rovnou lžou. Jeli pracovníkovi některý z klientů nesympatický, což se samozřejmě může stát, je potřeba si o to víc hlídat svou mimoslovní komunikaci, aby klient tyto nesympatie neodhalil. I proto je potřeba se v oblasti komunikaci stále zdokonalovat.

⁵⁵ Srov. HANTOVÁ, L. *Měkké a tvrdé dovednosti sociálního pracovníka*, s. 9.

⁵⁶ ELIHOVÁ, M. *Sociální práce*. Aktuální otázky. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 102.

⁵⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vydání 1. Praha: Portál, 2003, s.62.

⁵⁸ Srov. KUTNOHORSKÁ, J.; CICHÁ, M.; GOLDMANN, R. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 48

⁵⁹ Srov. MATOUŠEK, O. a kol., *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 54.

⁶⁰ Srov. KUTNOHORSKÁ, J.; CICHÁ, M.; GOLDMANN, R. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Grada Publishing, s. 172.

⁶¹ Srov. MÜHLEISEN, S., OBERHUBER, N. *Komunikační a jiné měkké dovednosti*, s. 41.

2.4.2 Tvrdé dovednosti

Tvrdé dovednosti (hard skills) jsou dovednosti, které získáváme studiem.⁶² Získání tvrdých dovedností může být náročné, ale určitě ne nemožné. Lze je získat poctivým učením. Prokázat je pak můžeme např. diplomy či certifikáty.⁶³ I po získání diplomů a certifikátů je však nutné své dovednosti i nadále prohlubovat. Například to, že sociální pracovník kdysi před lety získal řidičské oprávnění z něj ještě nedělá aktivního řidiče. A v dnešní době je více než žádoucí, aby se dokázal sociální pracovník dostat za svými klienty, protože z časového hlediska je nemyslitelné, aby se za nimi přepravoval hromadnou dopravou. Pokud je na hmotnou nouzi hledán nový sociální pracovník, řidičský průkaz bývá stále častěji jednou z podmínek, kterou musí pro získání zaměstnání splnit.

Mezi další tvrdé dovednosti, které sociální pracovník na hmotné nouzi využívá, jsou PC znalosti. Přestože se na hmotné nouzi stále vede spisová dokumentace v papírových spisech, veškeré přijaté dokumenty jsou označeny čárovými kódy a zadávány do programu. Tento program dále vyhodnocuje nárok na dávky hmotné nouze. Proto jej musí sociální pracovník dobře znát. Mimo jiné musí umět používat internet, aby dokázal vyhledat informace pro své klienty jako například kontakty na nejrůznější organizace.

2.4.3 Změny platné od 01.01.2022

Svoji pozornost musí dále sociální pracovní oddělení hmotné nouze věnovat změnám, ke kterým dochází. Aktuální vývoj právních úprav lze sledovat na webových stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.⁶⁴ Zákon případně jeho změna je platná po zveřejnění ve Sbírce zákonů ČR.

Od 01.01.2022 došlo k mnohým změnám zákonů např. v oblasti státní sociální podpory. Schválením novely č. 177/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, dosáhne více klientů na příspěvek na bydlení, čímž by mělo dojít k ulehčení situace pro klienty, kteří obdrželi vysoké faktury za vyúčtování od dodavatele poslední instance.

Další změnou je od 01.01.2022 změna zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, kdy došlo ke sjednocení výše příspěvku na péči ve III. a IV. stupni závislosti. Nyní se již nerozlišuje, kým je pomoc osobě poskytována.

⁶² Srov. HANTOVÁ, L., *Měkké a tvrdé dovednosti sociálního pracovníka*, s. 23.

⁶³ Srov. KUŠKOVÁ, K. *Profesní dovednosti sociálních pracovníků na oddělení sociálně-právní ochrany dětí*, s. 23.

⁶⁴ Srov. PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY, *Návrhy zákonů*. Dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw#navrh-y-zakonu> (on-line), citováno dne: 27.02.2022.

Další změna, která se úzce dotýká úřadu práce, je změna zákona č. 239/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů a provádějící vyhlášky č. 388/2011 Sb. Došlo k rozšíření skupiny zdravotně postižených s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, které vznikne nárok na zvláštní pomůcky jako jsou – nájezdové ližiny, zdvihací plošina, stropní zvedací systém, roštová rampa apod.

Osoby s dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem trvalého charakteru budou mít nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením s neomezenou dobou platnosti. Omezená bude i nadále platnost kartičky, která bude po jejím konci platnosti znovu vydána (bez posouzení zdravotního stavu osoby).

Od letošní ledna dochází také ke změnám v zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Nově je upravena povinnost obcí s rozšířenou působností informovat úřady práce o školských přestupcích a ostatních přestupcích (např. proti veřejnému pořádku, proti občanskému soužití apod.). Úřad práce může rozdělit dávku příspěvek na živobytí – část dávky poskytovat obci a část příjemci dávky. Tím bude klient splácet uloženou pokutu. Úřad práce musí při rozdělování dávky PnŽ ohlídat, že bude stále zachována částka životního minima dětí.

Další letošní změnou je nově zakomponovaný zaopatřovací příspěvek do zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

A změny, které se sice primárně netýkají úřadu práce, přesto mohou ovlivňovat klienty úřadu práce, jsou valorizace důchodů a zvýšení minimální mzdy. Mimo jiné došlo ke změnám u dvou dávek nemocenského pojištění, konkrétně otcovské dovolené a dlouhodobého ošetřovného.⁶⁵

⁶⁵ Srov. AION CS, *Předpisy nabývající účinnosti v rámci zvoleného měsíce*. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/nove-ucinne/2022-1> (on-line), citováno dne 27.03.2022.

3 Sociální pracovník ve vztahu k dalším orgánům

„Sociální pracovník by měl ve prospěch svého klienta mobilizovat zdroje různých druhů, lidské i materiální. Přírozeným systémem podpory je rodina, síť přátel a známých, také místní komunita, zaměstnavatelé, určité zdroje představuje stát reprezentovaný správními orgány, orgány samosprávy, organizace vytvářející a rozdělující ekonomický zisk, systém charitativních organizací, dostupné vzdělávání a kulturní instituce.“⁶⁶

Klienti hmotné nouze, kteří pomoc nenalezli ve svém nejbližším okolí, se se svými problémy obrací na sociálního pracovníka hmotné nouze. Jelikož sociální pracovník je také jen člověk, stává se, že přestože by chtěl, není schopen svému klientovi pomoci, či řešení klientova problému není v jeho kompetenci. Proto při své práci využívá sociální pracovník HN spolupráce s jinými organizacemi. A právě spolupráci sociálního pracovníka a jiných institucí se nyní budeme věnovat.

3.1 Agenda Úřadu práce ČR

Sociální pracovník dávek hmotné nouze by měl mít podvědomí o tom, jaké jiné služby, kromě dávek hmotné nouze, úřad práce poskytuje.

Při výplatě dávek hmotné nouze je sociální pracovník ovlivňován výplatou dávek státní sociální podpory, neboť dojde-li ke změně výše některé z dávek SSP, ovlivní to výši příspěvku na živobytí i doplatku na bydlení. Proto musí sociální pracovník vědět, že tyto dávky se vyplácí čtvrtletně. Ne všichni klienti hmotné nouze si tuto skutečnost pamatují, proto je sociální pracovník hmotné nouze v lednu, dubnu, červenci a říjnu odkazují na agendu SSP za účelem prodloužení dávek.

Kromě státní sociální podpory je nutné znát i ostatní nepojistné sociální dávky, a to i za účelem vnitřní spolupráce. Všechny agendy ÚP jsou povinné mezi sebou spolupracovat a předávat si informace o sdílených klientech. Klient nemá povinnost hlásit změny na veškeré agendy úřadu práce, z nichž čerpá dávky.

Mimo nepojistné sociální dávky komunikuje sociální pracovník hmotné nouze také s oddělením zprostředkování. Na úřad práce se mohou obracet lidé v otázkách pracovních příležitostí, zejména hledají-li informace o volných pracovních místech v ČR a zemích EU, možnostech dalšího vzdělávání či se chtějí dozvědět více o probíhajících projektech.

⁶⁶ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 16.

Dále úřad práce poskytuje poradenské služby pro volbu či změnu povolání, volbu rekvalifikace nebo zprostředkování vhodného zaměstnání.⁶⁷

Sociální pracovník z oddělení hmotné nouze by měl mít přehled o tom, jakých projektů se na úřadě práce může jeho klient účastnit. Z aktuálně stále běžících projektů bylo velké množství klientů hmotné nouze zařazeno do projektu Podpora zaměstnanosti dlouhodobě evidovaných uchazečů o zaměstnání (PDU). Projekt je realizován na období od začátku roku 2019 do konce roku 2023. Tento projekt je spolufinancován ze státního rozpočtu ČR a Evropského sociálního fondu v rámci Operačního programu Zaměstnanost.⁶⁸ Cílem projektu je zajistit práci klientům dlouhodobě evidovaných na úřadu práce.

Co se týče vzájemné spolupráce a znalosti ostatních agend úřadu práce, vidím veliký rozdíl v tom, zda sociální pracovník HN pracuje na malé pobočce úřadu práce či na pobočce velké. Jelikož jsem nejdříve pracovala na větší pobočce úřadu práce, často jsem se setkávala s tím, že mezi sociálními pracovníky HN a ostatními agendami docházelo ke sdílení informací velice obtížně. V tu chvíli se může stát, že se sociální pracovník dozví nové informace o svém klientovi ve chvíli, kdy už informace ani aktuální vlastně nejsou. Na menších pobočkách takovéto problémy nebývají. Proto je pro mě zcela nepochopitelný aktuální trend v rušení malých kontaktních pracovišť, kde měli sociální pracovníci dostatek času a prostoru pro své klienty. Nyní musí klienti hmotné nouze docházet na původní menší pracoviště pouze ve vybrané dny v týdnu. V horších případech, kdy došlo k úplnému zrušení pobočky, musejí klienti dojíždět do vzdálenějších větších měst, kde se tím pádem kupí větší množství lidí, a i čekací doba na vyřízení dávek je zde tím pádem delší.

3.2 Subjekty mimo ÚP

Každodenní činnosti sociálního pracovníka na hmotné nouzi zahrnují také komunikaci s nejrůznějšími organizacemi, neboť cílová skupina úřadu práce je natolik rozmanitá, že zahrnuje od dětí, přes dospělé, seniory konče. Klienti se liší nejen věkem, ale např. také vzděláním. Proto lze jen těžko dopředu odhadovat, s jakým problémem se klienti na sociálního pracovníka obrátí. Někdo potřebuje poradit se svými dluhy, druhý zase na hmotnou nouzi přichází při ztrátě bydlení. Není ani výjimkou, že klient přichází v těžkých životních situacích, jakými je rozvod či smrt blízké osoby.

⁶⁷ Srov. ÚŘAD PRÁCE ČR, *Služby a činnosti Úřadu práce České republiky v oblasti zaměstnanosti*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/sluzby-uradu-prace> (on-line), citováno dne: 04.03.2022.

⁶⁸ Srov. ÚŘAD PRÁCE ČR, *Podpora zaměstnanosti dlouhodobě evidovaných uchazečů o zaměstnání*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/podpora-zamestnanosti-dlouhodobě-evidovanych-uchazecu-o-zamestnani> (on-line), citováno dne 04.03.2022.

V této kapitole se tedy budeme věnovat vybraným organizacím, se kterými sociální pracovník na oddělení hmotné nouze nejčastěji spolupracuje, aby dokázal zabezpečit pomoc svým klientům.

3.2.1 Občanská poradna

Nejčastějším problémem bývají u klientů hmotné nouze exekuce, kvůli kterým jen těžko shánějí bydlení. Kvůli exekucím nemají majitelé tržních bytů zájem pronajímat své nemovitosti klientům hmotné nouze. Klienti mající vysoké exekuce navíc nemívají motivaci k hledání zaměstnání. Proto sociální pracovník odkazuje své klienty do občanských poraden, za účelem vyřešení tohoto problému. Výhodou služby je, že je klientům poskytována bezplatně.

3.2.2. Azylový dům

Dalším problémem bývá ztráta bydlení. V takových chvílích přichází na řadu azylové domy, které jsou příkladem pobytové sociální služby, jež klienti hmotné nouze využívají nejčastěji. Azylové domy tyto pobytové služby poskytují na přechodnou dobu těm, kteří se nacházejí v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.⁶⁹ Sociální pracovníci úřadu práce komunikují se sociálními pracovníky azylových domů, které se nacházejí poblíž původního bydliště rodiny, aby děti nemusely měnit školu a zvykat si na nový kolektiv. Nejdéle do jednoho roku si musí klienti AD najít jiné bydlení. Proto je potřeba navázat intenzivní sociální práci mezi sociálním pracovníkem azylového domu a klientem. Jelikož azylové domy mívají nepřetržité provoz, je zde dostatek prostoru pro tuto intenzivní práci.

3.2.3 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

V případě rodiny s dětmi je sociální pracovník hmotné nouze ve spojení se sociálním pracovníkem orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který je zde proto, aby hájil práva dítěte. „Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.“⁷⁰

⁶⁹ Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 01.02.2022, § 57.

⁷⁰ Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 01.02.2022, § 5.

3.2.4 Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ)

ČSSZ je největší finančně správní institucí České republiky spravující více než 8,9 milionů klientů. Na starosti má důchodové a nemocenské pojištění a svoji působnost má také v oblasti lékařské posudkové služby.⁷¹ Územní organizační jednotky ČSSZ se nazývají Okresní správy sociálního zabezpečení (OSSZ).⁷²

S OSSZ komunikuje sociální pracovník nejčastěji za účelem ověření výplaty dávek. Neboť se může stát, že program na výplatu dávek hmotné nouze nestahuje informace z centrálního systému. V tu chvíli sociální pracovník kontaktuje příslušného pracovníka OSSZ a zjistí od něj požadované informace. Komunikace mezi těmito institucemi probíhají jak telefonicky, tak i elektronicky, nejčastěji přes datové schránky.

Sociální pracovník hmotné nouze může své klienty odkázat na OSSZ za účelem vyřízení žádosti o dávky, které OSSZ vyplácí. Na OSSZ si nastávající matky mohou osm až šest týdnů před porodem dítěte zažádat o dávku peněžitě pomoci v mateřství. Jedná se o jednu ze šesti dávek českého systému nemocenského pojištění (vedle vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství, nemocenského, ošetrového, dlouhodobého ošetrového, otcovské). V případě úmrtí v rodině poskytuje OSSZ dávku důchodového pojištění – vdovský/vdovecký důchod a sirotčí důchod pro nezaopatřené děti. Pro přiznání výše uvedených dávek je potřeb splnit zákonem stanovené podmínky.

Sociální pracovník HN spolupracuje opravdu s velkým množstvím organizací, které zde ani zmíněny nebyly. Vybrány byly ty, se kterými je spolupráce navazována nejčastěji. Jak bylo již zmíněno u spolupráce mezi agendami úřadu práce i u spolupráce se subjekty mimo úřad práce je rozdíl ve velikosti poboček. Značné rozdíly mohou být také mezi pobočkami v rámci celé republiky. S jinými úskalími se setkávají sociální pracovníci v Praze a s jinými zase ti z Ústí nad Labem. Proto i navazování spolupráce se zde může lišit. Dále také bude veliký rozdíl u konkrétních sociálních pracovníků, neboť někteří své pomyslné síť mají velice rozmanité. Tvořit je mohli začít už v rámci studia např. při výkonu svých praxí. Rozdíl také bude mezi sociálním pracovníkem s ročník praxí a dvacetiletou praxí, a to jak v přístupu ke klientům, tak i v jeho navázaných vztazích.

⁷¹ Srov. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, *Profil organizace*. Dostupné na: <https://www.cssz.cz/web/cz/profil-organizace> (on-line), citováno dne 08.03.2022.

⁷² Srov. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, *Popis organizační struktury OSSZ*. Dostupné na: <https://www.cssz.cz/web/cz/popis-organizacni-struktury-ossz> (on-line), citováno dne 08.03.2022.

4 Vyhodnocení a možná řešení situace

Pokud bychom si měli shrnout, co vše musí sociální pracovník na oddělení hmotné zvládat, v první řadě je to zajistit, aby každý měsíc obdrželi klienti výplatu dávek. Jelikož jsou tyto dávky (PnŽ, DnB) vypláceny měsíčně a rozhodným dnem je poslední den předchozího měsíce, začátkem každého měsíce musí sociální pracovník vzít spis svého klienta a přehodnotit jej. Pokud v dávce dochází ke změně výše, zahájí správní řízení ve věci změny výše dávky. Následně hlídá vrácení doručky a pěti denní lhůtu, která je klientům vyhrazena na možnost seznámit se s podklady pro rozhodnutí a případně se k nim ústně či písemně vyjádřit. Následně vydá oznámení (zvýšení dávky) nebo rozhodnutí (snížení dávky) o změně výše dávky hmotné nouze. Proti oznámení lze v lhůtě 15 dnů podat námitku, proti rozhodnutí se lze do 15 dnů odvolat. Takže i po vydání oznámení/rozhodnutí opět sociální pracovník hlídá lhůtu. Pokud se klient neodvolá proti rozhodnutí, vyznačí pracovník nabytí právní moci. Kromě tohoto řízení, které se každý měsíc opakuje, musí sociální pracovník nabírat, zadávat a vyhodnocovat nové žádosti. K novým i běžícím dávkám provádí šetření. Do toho musí reagovat na aktuální dění, tedy na změny v zákonech a novelách, které naši zákonodárci vytváří. Pokud nastane situace, jakými od konce roku 2021 jsou mimořádné okamžité pomoci na vyúčtování od dodavatele poslední instance, či mimořádné okamžité pomoci pro obyvatele Ukrajiny, kteří k nám utíkají před válkou, musí tyto záležitosti sociální pracovník řešit okamžitě.

Kromě výše uvedeného, je sociální pracovník povinen se i nadále vzdělávat, tedy účastnit se akreditovaných i neakreditovaných kurzů/školení.

I kdyby se snažil svoji práci sociální pracovník dobře naplánovat a byl ochoten pracovat přes čas, toto tempo nemůže vydržet věčně. Zvláště pak necítí-li vděk ani ze strany vedení, ani ze strany klientů. Navíc ze všech stran vnímá tendence snižovat počty státních zaměstnanců, i když si nejsme jistí, zda na těch správných pozicích.

Pokud bych se měla zamyslet nad tím, jak tuto situaci vyřešit, napadá mě, že by mohlo pomoci zaměstnávat na odděleních hmotné nouze referenty, kteří by měli na starosti výplatu běžících dávek. Sociální práci a neočekávané situace by pak řešil sociální pracovník. Oddělení hmotné nouze by v tu chvíli zaměstnávalo referenty na výplatu dávek a na sociální práci s klienty by mohl stát zaměstnávat nižší počet sociálních pracovníků. Díky tomu by se zvýšily šance, jak pomoci klientům žít bez závislosti na sociálních dávkách.

Další možnost vidím ve sloučení dávky hmotné nouze doplatku na bydlení a dávky státní sociální podpory příspěvku na bydlení. Tuto novou dávku, která by byla kombinací obou výše uvedených, by vyplácela

agenda státní sociální podpory. Sociálnímu pracovníkovi hmotné nouze by v tu chvíli zbylo daleko více času na sociální práci se svými klienty.

Řešení by také mohlo přinést zaměstnávání pracovníku na zkrácené úvazky. V současné době tato možnost není zaměstnancům úřadu práce umožněna. Pokud by však bylo možné zaměstnat někoho na zkrácený úvazek, mohl by pomáhat se všemi neočekávanými situacemi, které se na dávkách sociální pomoci vyskytnou.

Pomoci by mohlo také zvýšení pravomocí, které má sociální pracovník. Jelikož při zjištění, že dochází ke zneužívání sociálních dávek, má často sociální pracovník svázané ruce. Nezbyvá mu tedy než takovéto situaci přihlížet, přestože by se dala vyřešit odejmutím dávek. Ve chvíli, kdy budou čerpat dávky hmotné nouze pouze klienti, kteří dávky nezneužívají, mohlo by dojít ke snížení klientů.

5 Cíl práce a hypotézy

5.1 Cíl výzkumu

Cílem této práce je zjistit, jaké možnosti k výkonu sociální práce mají sociální pracovníci na oddělení hmotné nouze. Bakalářská práce si dává za cíl zodpovědět otázku, jaká je ve skutečnosti práce sociálního pracovníka na hmotné nouzi, jedná se o administrativu nebo o sociální práci? Jde o vyváženou kombinaci obojího?

Výzkum by měl tudíž přinést současný pohled sociálních pracovníků na jejich práci na oddělení hmotné nouze.

5.2 Hypotézy

H1: Sociální pracovníci na oddělení hmotné nouze zastávají názor, že na skutečnou sociální práci není čas z důvodu velké administrativní zátěže.

H2: Sociální pracovníci na oddělení hmotné nouze zastávají názor, že na skutečnou sociální práci není čas z důvodu nedostatku personálu.

H3: Sociální pracovníci na oddělení hmotné nouze zastávají názor, že na skutečnou sociální práci není prostor, neboť o skutečnou pomoc klienti hmotné nouze nestojí.

6 Metodika výzkumu

6.1 Metoda a technika sběru dat

K získání dat pro bakalářskou práci byla zvolena strategie kvantitativního výzkumu za účelem oslovení co nejvyššího počtu respondentů metodou dotazování. Konkrétně se jedná o techniku prováděnou formou elektronického dotazníku. Uvedený dotazník se skládá celkem z 18 otázek. Obsahuje jak uzavřené otázky, tak otevřené otázky. Dotazník měl anonymní formu.

„Dotazník je definován jako soubor písemných záměrných otázek, sledujících poznání zcela určitých jevů v určitém souboru nebo určité osoby.“⁷³ Specifická je tato metoda v tom, že předmětem analýzy jsou písemné odpovědi na pevné a pro všechny dotazované stejně formulované otázky. Výhoda dotazníkového šetření tkví v jednoznačné formulaci otázek a možnosti hromadného zpracování.⁷⁴ Mezi další výhody této techniky patří relativně levné a rychlé získání informací od velkého počtu respondentů, kteří mohou být od badatele prostorově vzdáleni. Dotazování mají mimo jiné více času na rozmyšlení svých odpovědí.⁷⁵ Nevýhodou techniky dotazníku je, že při případném neporozumění nelze již nic opravit, doplnit či zpestřit.⁷⁶ Jako další nevýhoda se jeví situace, kdy je kvalita odpovědí nahrazována vysokou kvantitou výzkumného souboru.⁷⁷

6.2 Způsob výběru výzkumného souboru

Pro sestavení výzkumného souboru byl využit záměrný výběr.

Na základě zvoleného výzkumu byla stanovena následující kritéria:

1. dotazník vyplní osoba s odbornou způsobilostí k výkonu povolání sociálního pracovníka dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
2. osoba, která je zaměstnaná na úřadu práce na oddělení hmotné nouze
3. osoba, která souhlasí s účastí na výzkumu

⁷³ VESELÁ, J.; KANIOKOVÁ VESELÁ, P. *Sociologické aspekty managementu*. Praha: Grada, 2011, s. 168.

⁷⁴ Srov. Tamtéž, s. 169.

⁷⁵ Srov. BAUM, D.; GOJOVÁ, A. *Výzkumné metody v sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, s. 97.

⁷⁶ Srov. VESELÁ, J.; KANIOKOVÁ VESELÁ, P. *Sociologické aspekty managementu*. Praha: Grada, 2011, s. 169.

⁷⁷ Srov. BAUM, D.; GOJOVÁ, A. *Výzkumné metody v sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, s. 97.

6.3 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor byl tvořen sociálními pracovníky z oddělení hmotné nouze v rámci celé České republiky. Tito sociální pracovníci měli zájem vyplnit dotazník a účastnit se tohoto výzkumu.

Pro rozesílání mailové komunikace s odkazem na elektronický dotazník byla oslovena vedoucí nepojistných sociálních dávek z Kontaktního pracoviště ve Strakoniciích. V její kompetenci však nebylo, aby tyto dotazníky mohla šířit bez schválení Krajské pobočky v Českých Budějovicích. Proto byla kontaktována Krajská pobočka v Českých Budějovicích, která vznesla dotaz na Generální ředitelství úřadu práce. Generální ředitelství souhlasilo s odesláním dotazníků sociálním pracovníkům z oddělení hmotné nouze. Před odesláním dotazníkového šetření byli kontaktováni vedoucí vybraných poboček úřadu práce a byli požádáni o rozeslání dotazníků sociálním pracovníkům z oddělení hmotné nouze. Dále byli tito vedoucí požádáni, aby sdělili počet sociálních pracovníků, kterým bylo přeposláno dotazníkové šetření, aby se dala určit návratnost těchto dotazníků. Ve spolupráci s vedoucími oddělení nepojistných sociálních dávek bylo náhodně vybráno 80 sociálních pracovníků z oddělení hmotné nouzi v rámci celé České republiky.

6.4 Harmonogram výzkumu

Ke sběru dat došlo v únoru a březnu 2022, ke zpracování výsledků a vyhodnocení potom v březnu 2022.

6.5 Způsob zpracování dat

Díky dotazníkovému šetření byla získána data potřebná k uskutečnění výzkumu. Dotazník obsahuje jak otázky otevřené, tak uzavřené. Celkem obsahuje 18 otázek.

První část dotazníku se zaměřuje na sociodemografické údaje, tedy na pohlaví, věk, maximální dosažené vzdělání. Další část dotazníku se zaměřovala na délku praxe, kterou má již sociální pracovník za sebou, dále na to, kolik času stráví sociální pracovník administrativou a kolik sociální práci, zda má v době své nepřítomnosti za sebe sociální pracovník na pracovišti náhradu a kolik hodin měsíčně tráví prací přesčas. Respondenti byli dotázáni, jaký mají názor na svou práci na oddělení hmotné nouze a za jakým účelem se rozhodli právě pro toto zaměstnání. Poslední část dotazníku obsahuje otázky týkající se klientů hmotné nouze. Tento dotazník je přílohou bakalářské práce (Příloha 1).

Data získána na základě dotazníkového šetření, byla zpracována v programu Microsoft Excel.

6.6 Předvýzkum

Před rozesláním dotazníků, který byly zahrnuty do výzkumu, bylo rozesláno několik dotazníků vybraným sociálním pracovníkům. Tyto dotazníky, získané v rámci předvýzkumu, nebyly zahrnuty do výzkumu. Aby byla i v tomto případě zaručena anonymita, odkaz na elektronický dotazník byl vybraným sociálním pracovníkům zaslán hromadně, tedy ve stejný čas. Předvýzkum byl proveden za účelem ověření srozumitelnosti otázek.

6.7 Etické aspekty výzkumu

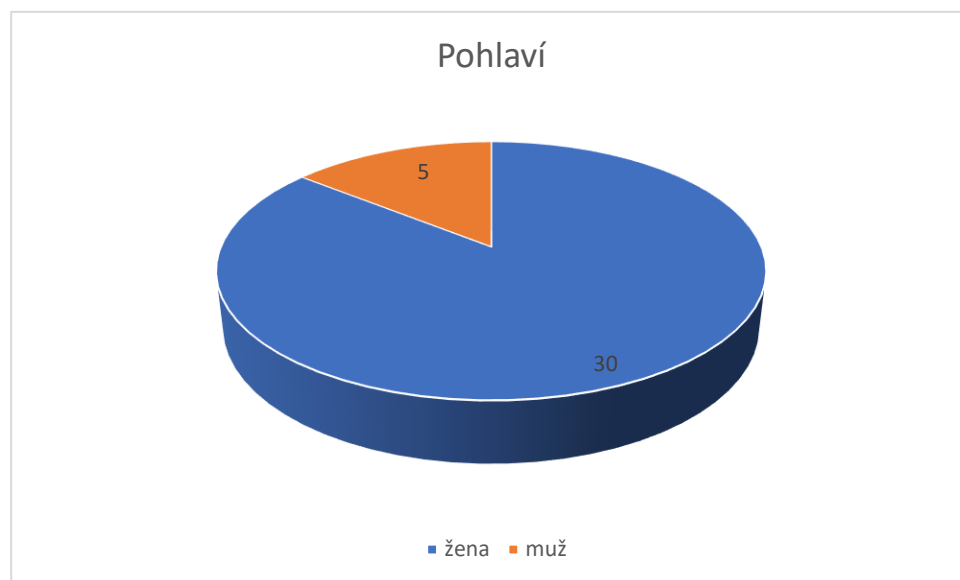
Při výzkumu byl brán ohled na etické hledisko celého dotazníkového šetření. Hned v samotném úvodu dotazníku byli respondenti požádáni, aby neuváděli své osobní údaje, aby skutečně byla zajištěna jejich anonymita. Respondenti byli seznámeni se základními informacemi týkajícími se výzkumu. Všichni zúčastnění odpovídali zcela dobrovolně, na nikoho nebyl vyvíjen nátlak. Šíření dotazníků proběhlo přes vedoucí oddělení nepojistných sociálních dávek, kteří sdělili počty sociálních pracovníků, kterým dotazníkové šetření přeposlali. Vedoucí oddělení nepojistných sociálních dávek byli seznámeni s tím, že Generální ředitelství úřadu práce souhlasilo s rozesláním dotazníků náhodně vybraným sociálním pracovníkům z oddělení hmotné nouze. Účastníkům dotazníkového šetření bylo nabídnuto, že v případě projevení zájmu je možné jim po ukončení výzkumu zaslat jeho výsledky. Při zpracování dat bylo dbáno na to, aby se k datům nedostal nikdo cizí. Data byla po zpracování bezpečným způsobem odstraněna.

7 Výsledky výzkumu

Tato kapitola se věnuje výsledkům výzkumné části práce. Budou zde vyhodnoceny postupně všechny otázky dotazníkového šetření (Příloha 1), které byly vyplněny cílovou skupinou respondentů, kterou tvořili sociální pracovníci z oddělení hmotné nouze. Z celkového počtu 80 odeslaných dotazníků se jich vrátilo 35, návratnost tedy činí 47,5 %.

Nejprve je v prvních čtyřech tabulkách přiblíženo složení cílové skupiny dle pohlaví (viz Obrázek 1), věku (viz Obrázek 2), vzdělání (viz Obrázek 3) a délky praxe na oddělení hmotné nouze (viz Obrázek 4). Následují obrázky dále postupně vyhodnocující jednotlivé otázky dotazníku. Tyto odpovědi jsou zpracovány do prostorových výsečových grafů. Další část výsledků je zpracována jak do prostorových výsečových grafů, tak do sloupcových grafů kvůli lepší přehlednosti, neboť u některých otázek bylo větší množství odpovědí. U zpracování odpovědí jedné z otázek byl využit průměr a medián (otázka č. 9).

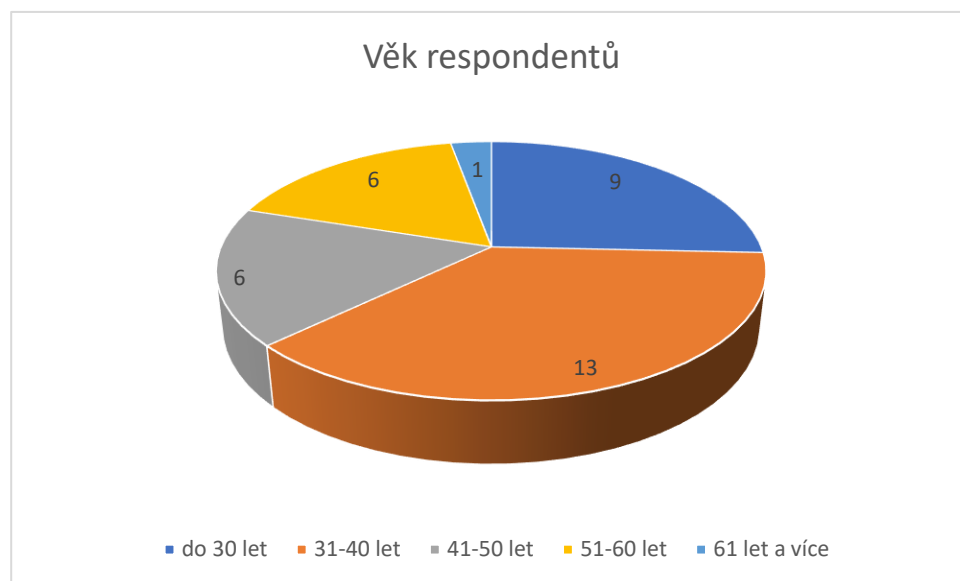
Obrázek 1: Rozdělení respondentů dle pohlaví

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu vyplývá, že žen bylo více než mužů, konkrétně 30 žen a 5 mužů.

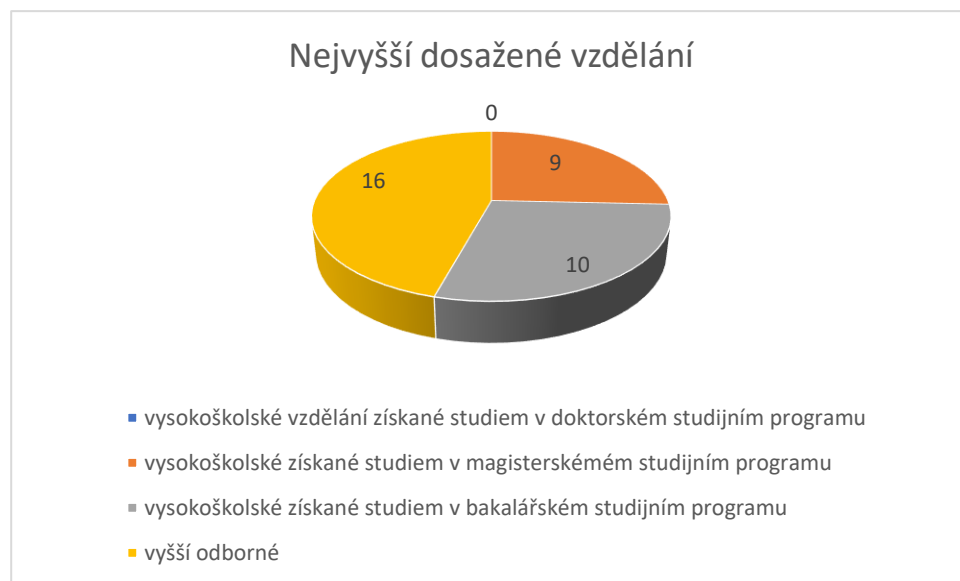
Obrázek 2: Rozdělení respondentů dle věku

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu vyplývá, že největší počet respondentů, tedy celkem 13 sociálních pracovníků, bylo ve věku 31-40 let. Nejmenší zastoupení bylo ve věkové kategorii nad 61 let, kdy šlo pouze o jednoho respondenta.

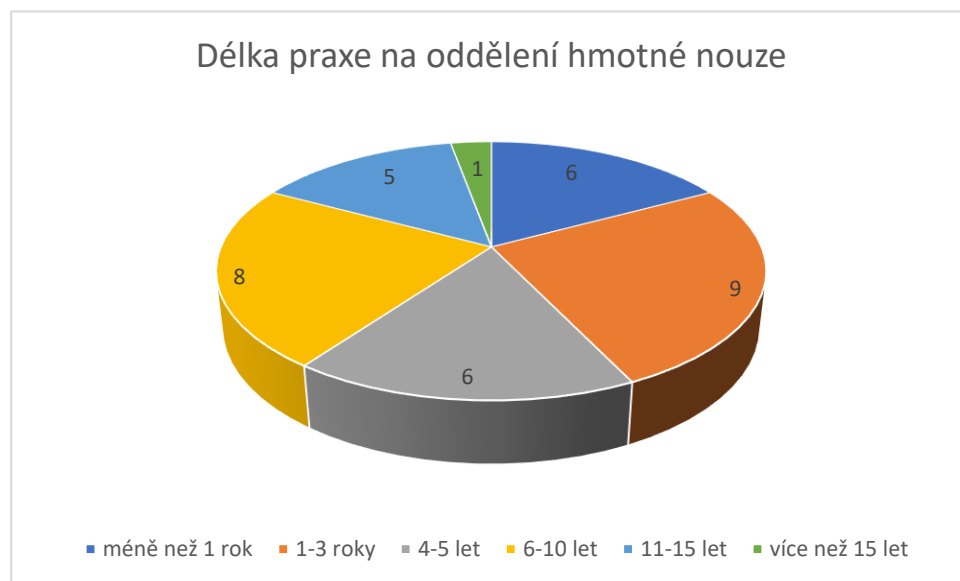
Obrázek 3: Rozdělení respondentů dle nejvyššího dosaženého vzdělání

Zdroj: vlastní výzkum

Jak si můžeme všimnout, žádný z dotázaných nemá vysokoškolské studium získané studie v doktorském studijním programu. Největší zastoupení vzdělání bylo u vyššího odborného vzdělání, kterého dosáhlo celkem 16 respondentů.

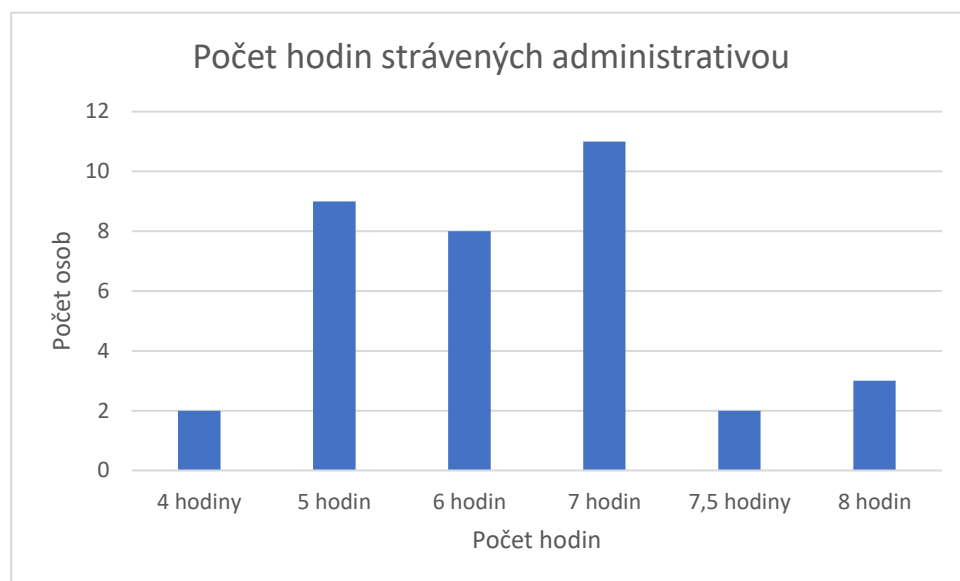
Obrázek 4: Rozdělení respondentů podle délky praxe na hmotné nouzi

Zdroj: vlastní výzkum

Největší počet respondentů, tedy celkem 9, pracuje na oddělení hmotné nouze v rozmezí 1-3 roky.

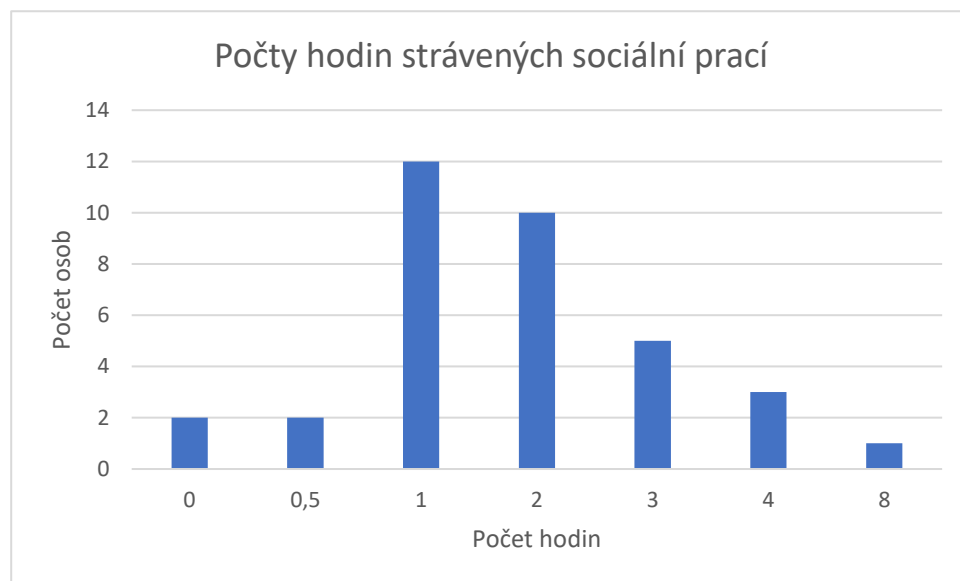
Obrázek 5: Rozdělení počtu hodin strávených administrativou

Zdroj: vlastní výzkum

Nejčastější odpověď byla, že sociální pracovníci hmotné nouze tráví administrativou 7 hodin denně.

Obrázek 6: Rozdělení počtu hodin strávených sociální prací

Zdroj: vlastní výzkum

Nejčastější odpovědí byla 1 hodina denně. Pouze jeden respondent uvedl, že sociální práci stráví celých 8 hodin denně.

Obrázek 7: Rozdělení počtu provedených místních šetření za měsíc

Zdroj: vlastní výzkum

Zde se jednalo o otevřenou otázku, proto se odpovědi tolik lišily.

Obrázek 8: Rozdělení počtu provedených šetření v místě za měsíc

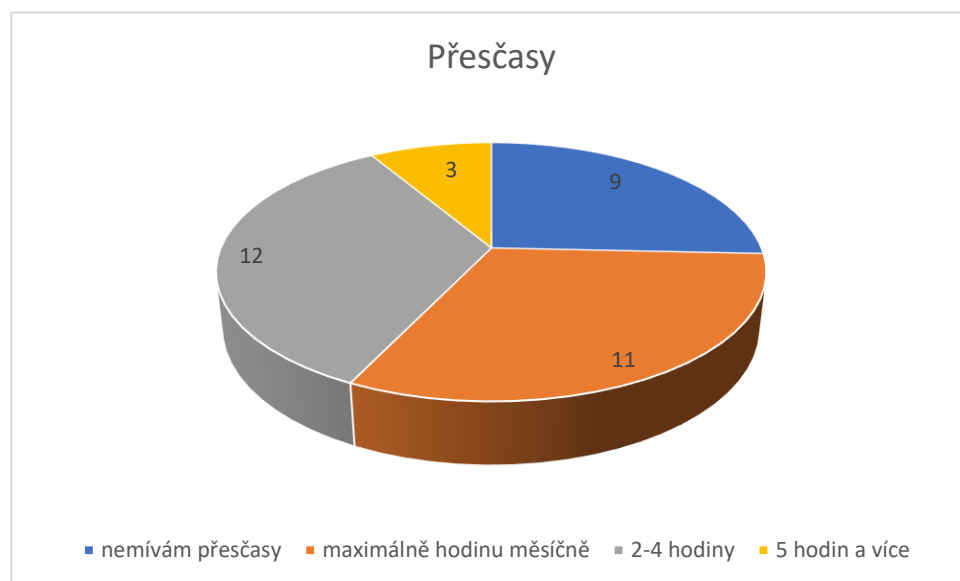

Zdroj: vlastní výzkum

Použito bylo pouze 34 odpovědí, neboť jeden z respondentů uvedl, že měsíčně provede 2 080 sociálních šetření, což není z časového hlediska možné.

U **otázky číslo devět** byli respondenti dotázáni, kolik mají na starosti klientů. Z vyhodnocení byly vyřazeny dvě odpovědi, neboť nevyjadřovaly počty klientů. Odpovědi zde byly velice rozdílné, nejnižší počet klientů činil 15 klientů, nejvyšší počet klientů činil 286. Ze získaných dat vyplývá, že průměrný počet klientů na jednoho sociálního pracovníka činí 46. Pokud bychom brali v potaz, že hodinový měsíční fond činí 160 hodin, jednoduchým výpočtem se dobereme k tomu, že sociální pracovník má v průměru na jednoho klienta čas 3,5 hodiny. Použijeme-li místo výpočtu průměru výpočet pomocí mediánu, vyjde číslo 60. Z čehož vyplývá, že sociální pracovník má na jednoho klienta přibližně 2,7 hodiny.

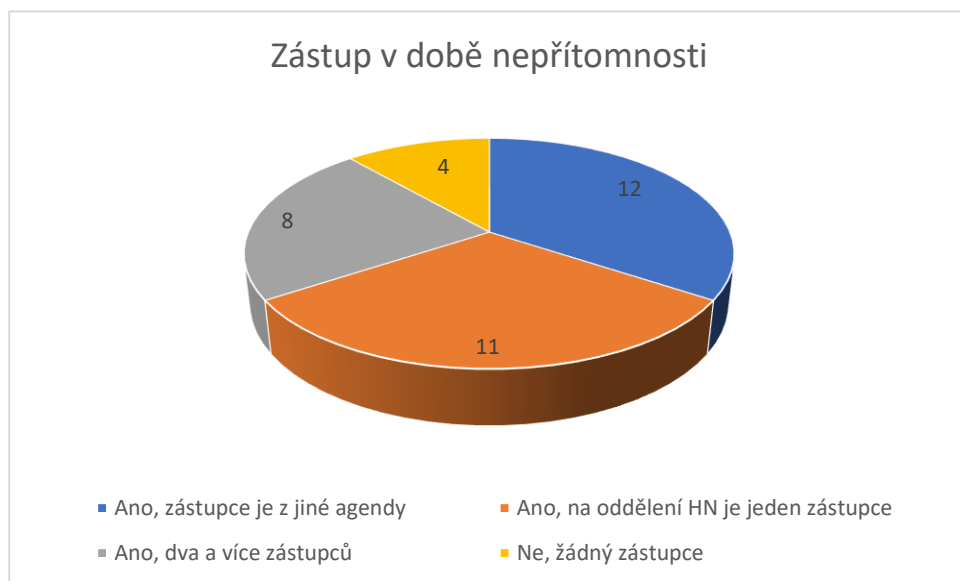
Obrázek 9: Počet hodin strávených prací přes čas

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu vyplývá, že ze 35 respondentů pouze 3 mívají více než 5 hodin práce přes čas za měsíc. Rozdíl mezi ostatními odpověďmi nebyl nikterak velký.

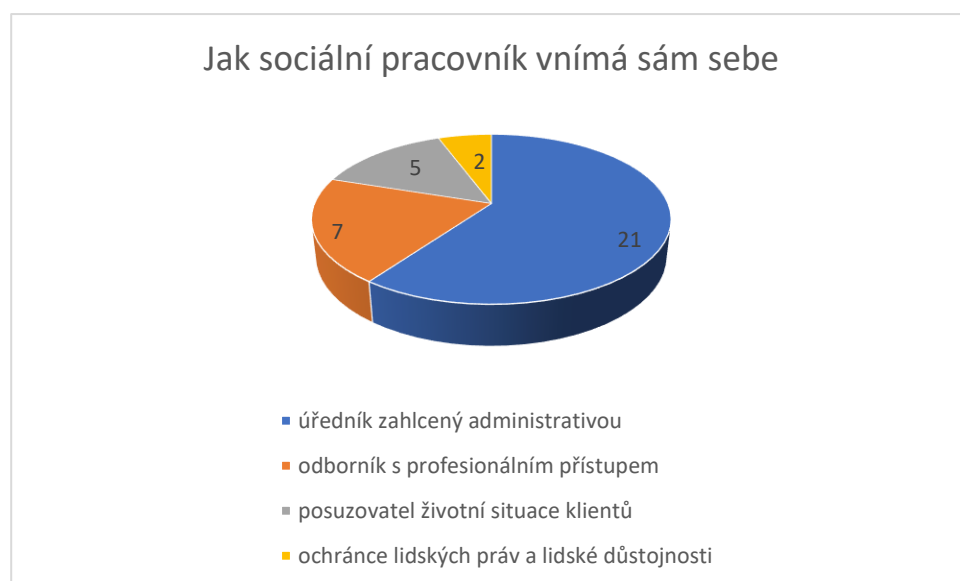
Obrázek 10: Zastoupení sociálního pracovníka v době jeho nepřítomnosti

Zdroj: vlastní výzkum

Nejvíce respondentů se shodlo na tom, že v době své nepřítomnosti za sebe mají na pracovišti náhradu, jedná se však o pracovníka z jiné agendy (např. ze státní sociální podpory). Nejmenší počet odpovědí byl, že za sebe sociální pracovník nemá žádnou náhradu.

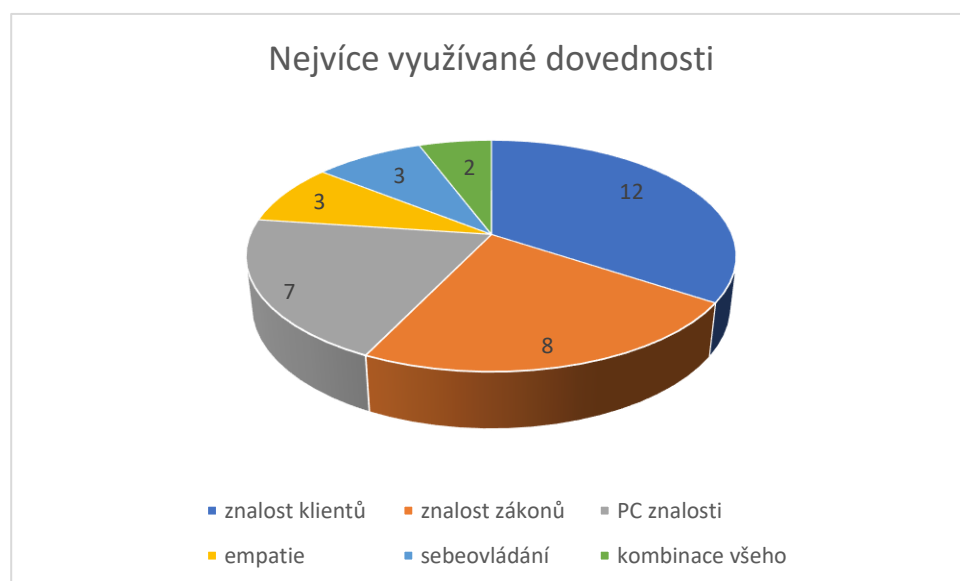
Obrázek 11: Jak sociální pracovník vnímá sám sebe při výkonu svého zaměstnání.

Zdroj: vlastní výzkum

U obrázku 11 vidíme, že většina sociálních pracovníků se považuje za úředníky zahlcené administrativou. Pouze dva sociální pracovníci by se nazvali jako ochránci lidských práv a lidské důstojnosti. Pokud by si respondenti nevybrali žádnou z nabízených odpovědí, měli možnost napsat vlastními slovy, jak se při výkonu svého zaměstnání vnímají. Této možnosti nikdo nevyužil.

Obrázek 12: Rozdělení nejvíce využívaných dovedností při práci na oddělní hmotné nouze

Zdroj: vlastní výzkum

Obrázek 12 představuje, jaké dovednosti nejvíce využívá sociální pracovník při své práci na hmotné nouzi. U této otázky měli respondenti možnost uvést i jinou odpověď. Této možnosti využili dva sociální pracovníci, kteří uvedli, že využívají všech uvedených dovedností.

Obrázek 13: Rozdělení důvodů, proč se respondenti rozhodli pro práci na oddělení hmotné nouze

Zdroj: vlastní výzkum

I u této otázky bylo možné doplnit vlastní odpověď. Možnosti využil jeden respondent, který uvedl, že v době, kdy hledal zaměstnání, bylo na úřadě práce zrovna volné místo. Nejvíce respondentů uvedlo, že se pro tuto práci rozhodli, aby mohli pomáhat potřebným.

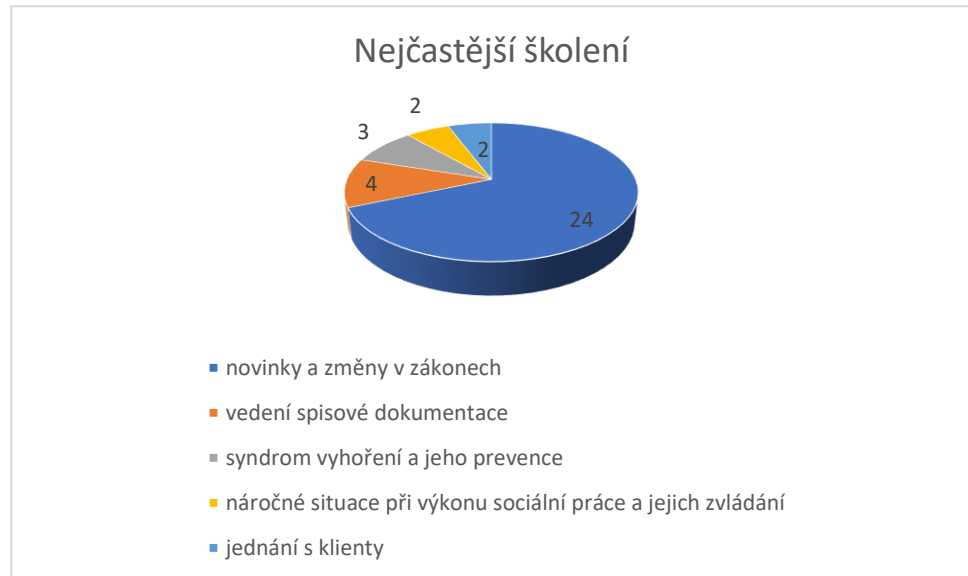
Obrázek 14: Rozdělení naplnění očekávání od zaměstnání sociálního pracovníka na HN

Zdroj: vlastní výzkum

Většina dotázaných se shodla, že tato práce nenaplnila jejich očekávání. Pokud sociální pracovníci odpověděli, že nedošlo k naplnění jejich očekávání, byli požádáni, aby svou odpověď zdůvodnili. Tedy aby uvedli, v čem jejich očekávání nebyla naplněna. Odpovědi si byly velice podobné. Respondenti mají pocit, že jim na sociální práci a skutečnou pomoc klientům nezbyvá čas z důvodu přibývajících administrativy. Dále se opakovaly odpovědi, že sociální pracovníci nedokážou předejít zneužívání dávkového systému. Očekávání respondentů, která vyplynula z výzkumu, jsou, že chtěli pomáhat potřebným, ale těm příliš často není pomoci, místo toho respondenti přihlížejí zneužívání dávkového systému a sami nejsou schopni tomu zabránit. Několik odpovědí se dále shodlo na tom, že celý systém dávek je neefektivní a zastaralý. A dalším, na čem se shodlo několik respondentů bylo, že klienti hmotné nouze jsou rok od roku méně vděční, ale daleko agresivnější. Sociální pracovníci mají pocit, že je klienti berou jako své sluhy a ochota ke spolupráci je u nich na bodu mrazu.

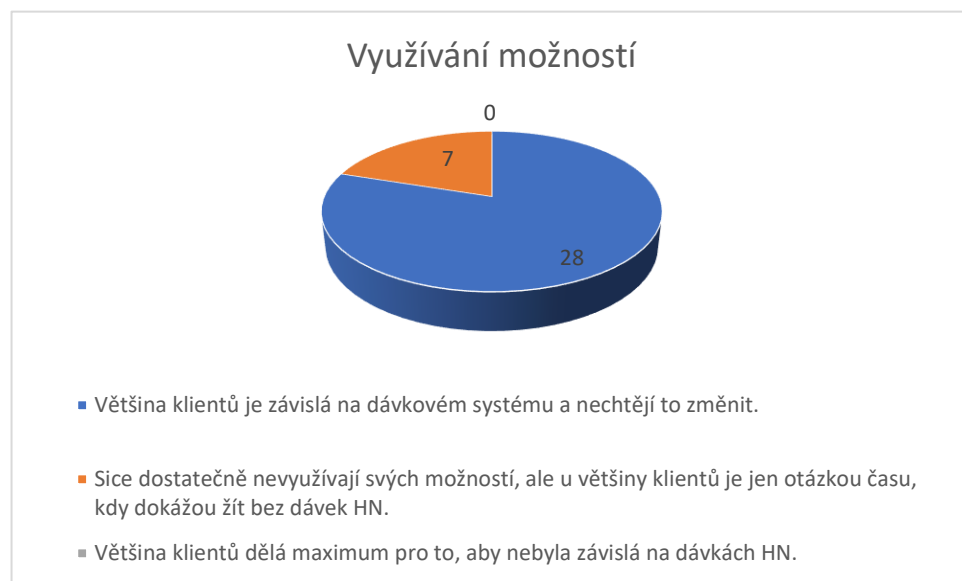
Obrázek 15: Rozdělení školení, kterých se sociální pracovníci účastní

Zdroj: vlastní výzkum

Většina respondentů uvedla, že nejčastěji se účastní školení týkajících se novinek a změn v zákonech.

Obrázek 16: Jak klienti hmotné nouze využívají svých možností, aby předešli závislosti na dávkovém systému

Zdroj: vlastní výzkum

Zde je potřeba si všimnout, že žádný z dotázaných neodpověděl, že klienti dělají maximum pro to, aby nebyli závislí na pomoci v hmotné nouzi.

Obrázek 17: Důvody, proč klienti dlouhodobě čerpají dávky HN

Zdroj: vlastní výzkum

Respondenti mohli odpovědět svými slovy, pokud si nevybrali žádnou z uvedených odpovědí. Těto možnosti využilo celkem 6 sociálních pracovníků. Žádný z dotázaných nevedl, že klienti zůstávají na hmotné nouzi pouze proto, že nemohou najít adekvátní zaměstnání a pouze ze zdravotních důvodů. Tyto odpovědi ale respondenti zahrnuli společně s ostatními, kdy 5 respondentů uvedlo, že dlouhodobě zůstávají na dávkách HN klienti ze všech uvedených důvodů. Jeden dotázaný uvedl ve své vlastní odpovědi, že klienti se tento způsob života naučili od svých rodičů.

7.1 Shrnutí výsledků výzkumu

Složení respondentů výzkumu bylo tvořeno zejména ženami (viz Obr. 1). Velice mě však překvapilo, že zastoupení mužským pohlavím nebylo tak nízké, jak bych očekávala. U věkové kategorie respondentů převažovalo rozpětí 31-40 let (viz Obr. 2). Zastoupení sociálních pracovníků s vyšším odborným vzděláním bylo u dotázaných nejčastěji, oproti tomu zástupce s vysokoškolským vzděláním získaném v doktorském studiu nebyl ani jeden (viz Obr. 3). Co se týče délky praxe, největší zastoupení měli sociální pracovníci, kteří pracují na oddělení HN 1-3 roky (viz Obr. 4). Z výsledku, kolik hodin stráví sociální pracovník denně administrativou (viz Obr. 5) a kolik hodin sociální prací (viz Obr. 6) vyplývá, že většinu své pracovní doby tráví sociální pracovník administrativou, sociální práce je upozaděna. Pouze jeden dotázaný uvedl, že jeho celodenní pracovní náplní je sociální práce. Výsledky počtů šetření v místě (viz Obr. 7) a výsledky počtu provedených sociálních šetření (viz Obr. 8) v rámci jednoho měsíce byly velice rozdílné, což je způsobené tím, že se v obou případech jednalo o otevřené otázky. Našli se sociální pracovníci, kteří během měsíce neprovedou žádné sociální šetření (2 odpovědi), ale také se našel respondent, který jich během měsíce stihne provést 30. Nejmenší počet místních šetření činil 2 šetření za měsíc, největší počet pak byl 40 šetření v místě provedených za měsíc.

Počty klientů, které mají respondenti na starost, byly velice rozmanité. Nejméně klientů, tedy 15, uvedl jeden sociální pracovník. Nejvíce klientů, 286, uvedl také pouze jeden z dotázaných. Nejčastěji se sociální pracovníci shodli na tom, že mají 60 klientů (4 odpovědi).

Nejvíce respondentů, tedy 12 dotázaných, tráví prací přes čas 2-4 hodiny měsíčně. Nejmenší počet pracovníků tráví prací přes čas 5 a víc hodiny (viz Obr. 9). V době své nepřítomnosti má 12 sociálních pracovníků na svém pracoviště náhradu, je však z jiné agendy úřadu práce. Z dotázaných 4 uvedli, že v době své nepřítomnosti za sebe nemají žádnou náhradu (viz Obr. 10).

V drtivé většině (21 odpovědi) uvedli respondenti, že se při výkonu své práce cítí jako úředníci zahlcení administrativou (viz. Obr. 11). Při své práci pak nejvíce využívají znalosti svých klientů, což uvedlo 12 dotázaných (viz Obr. 12). Sociální pracovníci si svou práci vybrali, protože chtěli pomáhat potřebným (viz Obr. 13), jak uvedlo 16 dotázaných. Jejich očekávání však nebyla naplněna (viz. Obr. 14). U důvodů, proč nedošlo k naplnění očekávání, se většinou sociální pracovníci shodli, přestože se jednalo o otevřenou otázku. Sociální pracovníci se nejčastěji účastní školení týkajících se novinek a změn v zákonech (viz. Obr. 15).

Celých 28 respondentů uvedlo, že si myslí, že jejich klienti nevyužívají všech svých možností, aby předešli závislosti na dávkovém systému. Nikdo z dotázaných není přesvědčený o tom, že klienti využívají všech svých možností (viz Obr. 16). Jako důvod, proč klienti zůstávají

dlouhodobě na dávkách hmotné nouze, respondenti uvedli, že je to způsobeno tím, že jim to stát umožňuje. Tuto odpověď zvolilo 20 dotázaných (viz Obr. 17).

8 Verifikace hypotéz

Po vyhodnocení výsledků výzkumu nyní zbývá pouze zodpovědět a prokázat, zda se jednotlivé stanovené hypotézy potvrdily nebo naopak nepotvrdily.

H1: Sociální pracovníci na oddělení hmotné nouze zastávají názor, že na skutečnou sociální práci není čas z důvodu velké administrativní zátěže.

Tato hypotéza se potvrdila, jak je znázorněno na obrázcích (Obr. 5, 6, 7, 8, 11, 12, 15).

Žádný z respondentů nevedl, že by administrativní prací strávil méně než 4 hodiny denně (Obr. 5). Většina dotázaných uvedla, že administrativní práce jim zabere 7 hodin denně (11 odpovědí). Pokud většinu své pracovní doby tráví papírováním, vyplývá z toho, že na sociální práci již zbývá minimum času. Největší počet sociálních pracovníků (12 odpovědí) věnuje sociální práci 1 hodinu denně (Obr. 6). Počty provedených šetření v místě (Obr. 7) jsou ovlivněny počtem nových žádostí. Čím více je nových žádostí, tím více musí provést sociální pracovník šetření v místě. Jelikož jej nemusí provádět pouze sociální pracovník a při jeho výkonu se ověřuje hlavně okruh společně posuzovaných osob, nejde vyloženě o sociální práci. Počty šetření v místě tedy poukazují opět jenom na to, že sociální práce je utlačována množstvím administrativy. Počty sociálních šetření, které za měsíc sociální pracovníci provedou, nejsou příliš vysoké (Obr. 8). Většina sociálních pracovníků provede do deseti či přímo deset sociálních šetření během měsíce (28 odpovědí ze 34). Celých 21 respondentů uvedlo, že sami sebe vnímají jako úředníka zahlceného administrativou (Obr. 11). Přestože nejvíce sociální pracovníci využívají znalosti svých klientů (12 odpovědí), dále nejvíce využívají dovednosti znalost zákonů a PC znalosti (dohromady 15 odpovědí). Znalost zákonů a PC znalosti odkazují na to, že sociální pracovníci se nejčastěji při své práci věnují administrativě (Obr. 12). Jelikož 24 respondentů uvedlo, že školení, kterých se nejčastěji účastní, jsou o novinkách a změnách v zákonech (Obr. 15), opět dochází k potvrzení hypotézy. Aby zvládali sociální pracovníci na HN dobře svoji vesměs administrativní práci, musejí se účastnit školení s výše uvedenou tematikou.

H2: Sociální pracovníci na oddělení hmotné nouze zastávají názor, že na skutečnou sociální práci není čas z důvodu nedostatku personálu.

Tato hypotéza se nepotvrdila, jak je ukázáno na obrázcích (Obr. 9, 10). Pouze tři sociální pracovníci tráví prací přes čas více jak 5 hodin měsíčně (Obr. 9). Devět respondentů dokonce uvedlo, že přesčasy nemívají vůbec.

V době své nepřítomnosti (Obr. 10) za sebe pouze 4 respondenti nemají žádnou náhradu. Oproti tomu celých 19 sociálních pracovníků dokáže v době jejich nepřítomnosti zastoupit přímo kolega z hmotné nouze (11krát odpovězeno jeden zástupce z oddělení HN, 8krát odpovězeno 2 a více zástupců z HN), zbylí respondenti mají zástupce z jiných agend (18 odpovědí). Pokud za sebe v době své nepřítomnosti mají respondenti náhradu, a navíc svoji práci zvládají ve stanovené pracovní době, či s minimem přesčasů, nepoukazují tyto skutečnosti na nedostatek personálu na hmotné nouzi. Navíc dle mediánu na jednoho sociálního pracovníka vychází 60 klientů (průměrně 46 klientů na 1 pracovníka). Zde bych ráda zmínila, že při nástupu na hmotnou nouzi některé z mých kolegyně měly na starosti více než 100 klientů, přesto nebylo potřeba navyšovat personální kapacity. Pokud tedy mají respondenti 60 klientů, je tento počet zcela standardní.

H3: Sociální pracovníci na oddělení hmotné nouze zastávají názor, že na skutečnou sociální práci není prostor, neboť o skutečnou pomoc klienti hmotné nouze nestojí.

Jak je vidět z obrázků, tato hypotéza se potvrdila (Obr. 13, 14, 16). Sociální pracovníci si práci na hmotné nouzi vybrali, aby mohli pomáhat potřebným (Obr. 13), jelikož ale 21 respondentů uvedlo, že nedošlo k naplnění jejich očekávání (Obr. 14), lze z toho usoudit, že nemají pocit, že by pomáhali potřebným. Žádný z respondentů není přesvědčený o tom, že by klienti dělali maximum pro to, aby nezůstávali dlouhá léta na dávkách hmotné nouze (Obr. 16). Jelikož většina dotázaných (28 odpovědí) uvedla, že klienti jsou závislí na dávkovém systému a nechtějí na tom nic měnit, je jasné, že veškerá snaha o sociální práci zde může být vnímána sociálními pracovníky jako marná, pokud o ni klienti nestojí.

9 Diskuse

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zda má sociální pracovník na oddělení hmotné nouze prostor k výkonu sociální práce a pokud ano, tak jaké jsou možnosti k jejímu výkonu. Tato práce se snažila zodpovědět, zda se jedná spíše o práci administrativní, sociální práci či vyváženou kombinaci obojího. Pohled na tuto problematiku byl zkoumán jednak očima sociálních pracovníků s různou délkou praxe a jednak skrze odbornou literaturu. V závěru teoretické části práce bylo podáno několik návrhů, jak docílit efektivnější sociální práce na odděleních hmotné nouze.

Bylo uvedeno, že v době nepřítomnosti sociálního pracovníka je potřeba, aby ho někdo dokázal zastoupit. Jak vyplývá z výzkumné části práce, oddělení hmotné nouze v rámci České republiky nemívá problémy s tím, že by za sebe sociální pracovník neměl náhradu. Z toho pro mě vyplývá, že není potřeba navyšovat rapidním způsobem personální kapacity. Jelikož ale oddělení hmotné nouze vždy řešilo nenadálé situace a evidentně i do budoucna řešit bude, není možné, aby na těchto odděleních docházelo ke snižování počtu zaměstnanců. Pokud bude po sociálních pracovnících hmotné nouze, kteří sami sebe většinou vidí jako úředníka zahlceného administrativou, kterému zbývá na sociální práci minimum času, i nadále vyžadována mnohdy až přehnaná administrativa, bude potřeba se smířit s tím, že se svými klienty nikdy nedocílí žádných velkých pokroků. Řešením je, že sociální pracovníci hmotné nouze by využívali spolupráce s jinými sociálními pracovníky (např. se sociálními pracovníky charity, nízkoprahových zařízení, pobytových sociálních služeb apod.), kteří mají na intenzivní sociální práci s klientem více času, neboť nejsou tolik zahlceni administrativou. Proto je nutné, aby sociální pracovníci hmotné nouze měli dobré povědomí o tom, za kým své klienty odkázat. Je tedy velkou výhodou, když má sociální pracovník HN navázány vztahy s pracovníky z jiných organizací (ať už ze státního či nestátního sektoru). Sociální pracovník si ale musí uvědomit, že pouze v dobré kondici bude schopen odvádět kvalitní práci. Proto by si na svá bedra neměl klást velké nároky a místo toho, aby svým klientům dělal sluhu, jak i uvedl jeden z respondentů svůj pocit z chování klientů vůči své osobě, by se měl snažit, aby klienti dokázali žít bez závislosti na dávkách hmotné nouze. Budou-li dávky hmotné nouze čerpat pouze ti, kteří potřebují sociální pomoc a nikoliv ti, kteří se snaží zneužívat systém, sociální pracovníci začnou svou práci vnímat jako smysluplnou a možná dojde i k naplnění jejich očekávání (pomáhat potřebným). Vyřešit tento problém by mohla změna v legislativě. Sociální pracovník, který bude mít větší pravomoci, nebude pro klienty pouze úředníkem, na kterého můžou chodit křičet, když jim „vezme“ peníze.

Mimo jiné již dlouhá léta dochází ze strany zákonodárců ke slibům, že zjednoduší administrativu spojenou s hmotnou nouzí. Místo slibů by

zjevně bylo potřeba přejít k činům. S plánem na sloučení příspěvku na bydlení a doplatku na bydlení již asi nikdo ani nepočítá.

Co se týče nejasností, které mohly v rámci výsledku výzkumu vzniknout, je nutné ještě doplnit, že v České republice jsou každá oddělení hmotné nouze jiná. Na některých pracovištích jsou všichni sociální pracovníci využíváni zároveň jako „dávkaři“, na jiných dávky vyplácí dávky referenti a sociální pracovníci se věnují pouze sociální práci. I proto dost pravděpodobně jeden z respondentů uvedl, že sociální práci tráví 8 hodin denně a administrativní práci 0 hodin denně.

Ze všech doposud získaných poznatků jsem nabyla dojmu, že problémem na odděleních hmotné nouze nejsou ani tak velké počty klientů či nedostatek personálu, zásadní problém vidím v selhávajícím dávkovém systému, neboť hmotná nouze je ze strany zákonodárců brána jako agenda, na kterou se vždy přehodí nenadálá situace, která se ve společnosti objeví. Pokud tomu bude tak i nadále, bylo by potřeba, aby rapidně ubyla administrativa spojená s dávkami hmotné nouze. Jinak už na sociální práci nezbyde ani ta hodina denně.

V neposlední řadě by bylo potřeba se zamyslet nad tím, zda je v pořádku, když stát umožní, aby klienti dlouhá léta čerpali dávky hmotné nouze. Vždy se najde někdo, kdo této situace využije. Nemohu si zde odpustit přísloví, které situaci vystihuje. „Hloupý, kdo dává, hloupější, kdo nebere.“

10 Závěr

Na závěr práce by bylo vhodné zhodnotit, zda byl naplněný cíl práce. Cílem práce bylo zjistit jaké jsou možnosti výkonu sociální práce na oddělení hmotné nouze. Má sociální pracovník vůbec prostor na skutečnou sociální práci? Či je natolik zahlcen přibývajícím administrativou, že je nucen sociální práci upozadit? Nejen tyto otázky se snažila tato práce zodpovědět. Nyní tedy jednoznačně mohu říct, že se opravdu nejedná o vyváženou kombinaci administrativy a sociální práce.

Při sepisování práce bylo vycházeno nejen z odborných zdrojů, ale také ze zkušeností respondentů, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření. Sami sociální pracovníci zastávají názor, že na skutečnou sociální práci jim zbývá minimum času, neboť pracovní činnosti se skládají převážně z administrativy. Možnost vykonávat sociální práci je navíc ztěžována ze strany klientů, kteří dostatečně nevyužívají všech svých možností, aby se vymanili nebo ještě lépe předešli závislosti na dávkovém systému.

Bakalářskou práci je možné využít jako jakýsi ukazatel, neboť se, oproti jiným pracím sepsaných na téma možností výkonu sociální práce na oddělení hmotné nouze, dotýká současných problémů, které možnost vykonávat sociální práci efektivně znemožňují. Bakalářská práce se snaží načrtnout i možná řešení, jak nepříznivou situaci vyřešit.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

ARNOLDOVÁ, A. *Sociální zabezpečení I*, Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3724-9.

BAUM, D.; GOJOVÁ, A. *Výzkumné metody v sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, ISBN 978-80-7464-390-3.

BECK, P.; GRUNEROVÁ, I.; PAVELKOVÁ, M. *Zákon o pomoci v hmotné nouzi: Zákon o životním a existenčním minimu*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-108-8.

DUKOVÁ, I.; DUKA, M.; KOHOUTOVÁ, I. *Sociální politika: Učebnice pro obor sociální činnosti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-3880-2.

ELICHOVÁ, M. *Sociální práce: Aktuální otázky*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-9802-3.

GULOVÁ, L. *Sociální práce: Pro pedagogické obory*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1.

KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 6. přepr. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.

KUTNOHORSKÁ, J.; CICHÁ, M.; GOLDMANN, R. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3843-7.

MÁTEL, A. *Teorie sociální práce I: Sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2019. ISBN 978-80-271-2220-2.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-7367-502-8.

MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

MUSIL, L. „*Ráda bych vám pomohla, ale...*“: *Dilemata práce s klienty v organizaci*. Brno: V loděnici, 2004. ISBN 80-903070-1-9.

MÜHLEISEN, S.; OBERHUBER, N. *Komunikační a jiné měkké dovednosti: Soft skills v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2662-5.

ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce: Podklady ke stážím a ke kazuistickým seminářům*. Praha: Slon, 2000. ISBN 80-8585000-1.

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: Učnice metod sociální práce*. 3. vyd. Praha: Slon, 2005. ISBN 80-86429-36-9.

VESELÁ, J.; KANIOKOVÁ VESELÁ, P. *Sociologické aspekty managementu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2792-9.

Seznam internetových zdrojů

AION CS, *Předpisy nabývající účinnosti v rámci zvoleného měsíce*. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/nove-ucinne/2022-1> (on-line), citováno dne 27.03.2022.

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, *Popis organizační struktury OSSZ*. Dostupné na: <https://www.cssz.cz/web/cz/popis-organizacni-struktury-ossz> (on-line), citováno dne 08.03.2022.

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, *Profil organizace*. Dostupné na: <https://www.cssz.cz/web/cz/profil-organizace> (on-line), citováno dne 08.03.2022.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, *Mimořádná okamžitá pomoc*, Dostupné na: <https://www.mpsv.cz/web/cz/-/mimoradna-okamzita-pomoc> (on-line), citováno dne 02.01.2022.

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY, *Návrhy zákonů*. Dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw#navrhy-zakonu> (on-line), citováno dne 27.02.2022.

ÚŘAD PRÁCE ČR, *Dávky péstounské péče a zaopatřovací příspěvky*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/davky-pestounske-pece-a-zaopatrovaci-prispevky1> (on-line), citováno dne 13.02.2022.

ÚŘAD PRÁCE ČR, *Pomoc v hmotné nouzi*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/davky-pro-ozp> (on-line), citováno dne 13.02.2022.

ÚŘAD PRÁCE ČR, *Doplatek na bydlení*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/doplatek-na-bydleni1> (on-line), citováno dne 06.03.2022.

ÚŘAD PRÁCE ČR, *Historie*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/historie> (on-line), citováno dne 26.12.2021.

ÚŘAD PRÁCE ČR, *Identita občana – nový způsob komunikace s ÚP ČR*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/-/identita-obcana-novy-zpusob-komunikace-s-up-cr> (on-line), citováno dne 19.02.2022.

ÚŘAD PRÁCE ČR, *O Úřadu práce České republiky*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/o-uradu-prace> (on-line), citováno dne 26.12.2021.

ÚŘAD PRÁCE ČR, *Podpora zaměstnanosti dlouhodobě evidovaných uchazečů o zaměstnání*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/podpora-zamestnanosti-dlouhodob-evidovanych-uchazecu-o-zamestnani> (on-line), citováno dne 04.03.2022.

ÚŘAD PRÁCE ČR, *Pomoc v hmotné nouzi*. Dostupné na: <https://www.mpsv.cz/web/cz/pomoc-v-hmotne-nouzi#sphn> (on-line), citováno dne 13.02.2022.

ÚŘAD PRÁCE ČR, *Příspěvek na živobytí*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/prispevek-na-zivobytí1?msclkid=85fc3567a82b11ec9585fb7946d5888e> (on-line), citováno dne 06.03.2022.

ÚŘAD PRÁCE ČR, *Služby a činnosti Úřadu práce České republiky v oblasti zaměstnanosti*. Dostupné na: <https://www.uradprace.cz/web/cz/sluzby-uradu-prace> (on-line), citováno dne: 04.03.2022.

Ostatní zdroje

HANTOVÁ, L. *Měkké a tvrdé dovednosti sociálního pracovníka*. České Budějovice, 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce L. Maliňáková.

KUŠKOVÁ, K. *Profesní dovednosti sociálních pracovníků na oddělení sociálně-právní ochrany dětí*. České Budějovice, 2021. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Katedra sociální práce. Vedoucí práce B. Břízová

MICHÁLKOVÁ, A. *Sociální práce na Úřadu práce ČR*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií. Katedra sociální politiky a sociální práce. Vedoucí práce L. Musil.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, *Studijní texty ke zvláštní části úřednické zkoušky k oboru státní služby č. 14, 2020*

TÝM METODIKŮ NSD KrP v ČB. *Úřednická zkouška: Zvláštní část NSD 2021. Obor státní služby č. 13. Nepojistné sociální dávkové systémy*, 2021.

Zákon 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění platném k 01.02.2022

Zákon 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění platném k 01.02.2022.

Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 01.02.2022.

Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 01.02.2022.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění platném k 01.01.2021.

Seznam příloh

Příloha 1 Dotazník

Přílohy

Dobrý den,

jmenuji se Renata Vítovec a studuji obor Sociální a charitativní práce na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, který bude sloužit výhradně pro potřeby mé bakalářské práce, jejíž téma je Možnosti výkonu sociální práce na oddělení hmotné nouze. Bakalářská práce si dává za cíl zodpovědět otázku, jaká je ve skutečnosti práce sociálního pracovníka na hmotné nouzi, jedná se o administrativní práci nebo o sociální práci? Cílem výzkumu je zjistit, jaké možnosti k výkonu sociální práce vlastně má sociální pracovník na oddělení hmotné nouze. V případě zájmu o výstupy z dotazníkového šetření, mě kontaktujte, ráda Vám je po ukončení a vyhodnocení výzkumu zašlu. Budu vděčna za každý vyplněný dotazník.

Vyplnění dotazníku je dobrovolné a zcela anonymní. Pro zachování naprosté anonymity, prosím, neuvádějte do dotazníku žádné osobní údaje. Z účasti na výzkumu pro Vás nevyplývají žádná rizika. Všechny osobní údaje budou v rámci výzkumného projektu zpracovány v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady EU 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES.

Generální ředitelství úřadu práce bylo informováno o tom, že budou dotazníky rozeslány zaměstnancům úřadu práce. Generální ředitelství souhlasilo s jejich rozesláním.

Vyplněním dotazníku vyjadřujete souhlas, že jste seznámen(a) s metodami a povahou tohoto výzkumu.

Děkuji Vám za ochotu k vyplnění dotazníku.

Renata Vítovec

1. Pohlaví

- a) žena
- b) muž

2. Věk

- a) do 30 let
- b) 31-40 let
- c) 41-50 let
- d) 51-60 let
- e) 61 let a více

3. Nejvyšší dosažené vzdělání

- a) vyšší odborné
- b) vysokoškolské získané studiem v bakalářském studijním programu
- c) vysokoškolské získané studiem v magisterském studijním programu
- d) vysokoškolské získané studiem v doktorském studijním programu

4. Jak dlouho pracujete na oddělení hmotné nouze jako sociální pracovník?

- a) méně než 1 rok
- b) 1-3 roky
- c) 4-5 let
- d) 6-10 let
- e) 11-15 let
- f) více než 15 let

5. Kolik hodin denně strávíte administrativou?

6. Kolik hodin denně strávíte sociální prací?

7. Kolik místních šetření měsíčně provedete?

8. Kolik sociálních šetření měsíčně provedete?

9. Kolik máte na starosti klientů?

10. Kolik hodin měsíčně strávíte prací přesčas?

- a) nemívám přesčasy
- b) maximálně hodinu měsíčně
- c) 2-4 hodiny
- d) 5 a více hodin

11. Máte v době své nepřítomnosti za sebe na pracovišti náhradu?

- a) Ano, na oddělení hmotné nouze je jeden pracovník, který mě dokáže plnohodnotně zastoupit.
- b) Ano, na oddělení hmotné nouze jsou dva a více pracovníků, kteří mě dokážou plnohodnotně zastoupit.
- c) Ano, ale zastupují mě pracovníci z jiné agendy (např. z příspěvku na péči, státní sociální podpory apod.).
- d) Ne, v době mé přítomnosti za sebe nemám náhradu.

12. Jak sami sebe při práci na hmotné nouzi vnímáte?

- a) odborník s profesionálním přístupem
- b) úředník zahlcený administrativou
- c) ochránce lidských práv a lidské důstojnosti
- d) posuzovatel životní situace klientů
- e) Žádná z výše uvedených odpovědí nevystihuje moji situaci (Pokud jste zvolil(a) tuto variantu, popište níže svůj pohled sami na sebe)

13. Jakou dovednost nejvíce při své práci využíváte?

- a) znalost zákonů
- b) PC znalosti
- c) znalost svých klientů
- d) empatie
- e) zvládání konfliktu a stresu
- f) sebeovládání
- g) Jinou dovednost (Prosím, uveďte ji)

14. Proč jste se rozhodl(a) vykonávat profesi sociálního pracovníka na oddělení hmotné nouze?

- a) Abych mohl(a) pomáhat potřebným.
- b) Abych předešel/předešla zneužívání dávkového systému.
- c) Protože jsem chtěl(a) dlouhodobou a stabilní práci
- d) Jiný důvod (prosím, uveďte)

15. Naplnila tato práce Vaše očekávání?

- a) naplnila
- b) nenaplnila (pokud jste zvolil(a) tuto odpověď, stručně zdůvodněte, v čem nebyla naplněna Vaše očekávání)

16. Čeho se týkají nejčastěji školení, kterých se v rámci svého zaměstnání účastníte?

- a) Novinky a změny v zákonech
- b) Vedení spisové dokumentace
- c) Náročné situace při výkonu sociální práce a jejich zvládnání
- d) Jednání s klienty
- e) Syndrom vyhoření a jeho prevence

17. Myslíte si, že Vaši klienti využívají veškerých svých možností, aby předešli závislosti na dávkovém systému?

- a) Nemyslím, většina mých klientů je závislá na dávkovém systému a na své situaci nechtějí nic měnit.
- b) Nemyslím si, že dostatečně využívají svých možností. Ale stále věřím, že je u většiny mých klientů pouze otázkou času, kdy dokážou žít bez dávek hmotné nouze.
- c) Myslím si, že většina mých klientů dělá maximum proto, aby nebyli závislí na dávkách hmotné nouze.

18. Proč si myslíte, že někteří klienti zůstávají na hmotné nouzi dlouhá léta?

- a) Odvykli pracovním návykům
- b) Protože jim to stát umožňuje
- c) Ze zdravotních důvodů
- d) Nemohou najít adekvátní zaměstnání
- e) Jiný důvod (prosím, uveďte jej)

Abstrakt

VÍTOVEC, R. Možnosti výkonu sociální práce na oddělení hmotné nouze. České Budějovice 2022. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce J. Šetek.

Klíčová slova: úřad práce, hmotná nouze, sociální pracovník

Bakalářská práce se zabývá možnostmi výkonu sociální práce na oddělení hmotné nouze. Teoretická část charakterizuje úřad práce, jeho historii a organizační strukturu. Dále popisuje nepojistné sociální dávky a upřesňuje, na kterých agendách nepojistných sociálních dávek je potřeba zaměstnávat sociálního pracovníka a kde lze zaměstnat pouze referenta. Práce se věnuje sociálnímu pracovníkovi všeobecně a konkrétně i sociálnímu pracovníkovi na oddělení hmotné nouze. Více do hloubky jsou rozebrány dávky hmotné nouze a celý administrativní proces s nimi spojený. Pohlíženo je také na vzdělávání sociálního pracovníka a na vztah sociálního pracovníka k dalším orgánům. Z teoretické části práce jsou vyvozeny závěry a stanoveny případné návrhy na řešení situace.

Praktická část práce je zaměřena na problematiku výkonu sociální práce na hmotné nouzi očima sociálních pracovníků.

Práce se ve své teoretické i praktické části dotýká aktuálních témat, se kterými se sociální pracovníci hmotné nouze při výkonu svého zaměstnání v současné době potýkají.

Abstract

Possibilities of social work performing in the department of material distress

VÍTOVEC, R. Possibilities of social work performing in the department of material distress. České Budějovice 2011, Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Social and Charitable Work. Supervisor Ing. J. Šetek., PhD.

Key words: labor office, material need, social worker

The bachelor's thesis deals with the possibilities of performing social work in the department of material need. The theoretical part characterizes the labor office, its history and organizational structure. It also describes non-insurance social benefits and specifies on which agendas of non-insurance social benefits it is necessary to employ a social worker and where only a clerk can be employed. The work is devoted to the social worker in general and specifically to the social worker in the department of material need. The benefits of material need and the entire administrative process associated with them are discussed in more depth. The education of the social worker and the relationship of the social worker to other bodies are also looked at. Conclusions are drawn from the theoretical part of the work and possible proposals for solving the situation are determined.

The practical part of the work is focused on the issue of social work in material need through the eyes of social workers.

In its theoretical and practical part, the work touches on current topics that social workers are currently facing material deprivation in the performance of their jobs.